

Erdal İNÖNÜ

1926 - 2007

BİLİMİN VE SİYASETİN BEYEFENDİSİ

ERDAL İNÖNÜ

Derleyen: Osman Azmi Barut

(Türk Fizik Derneği Genel Merkez Yönetim Kurulu Üyesi)

Cumhuriyetle yaşıt fizikçi kuşağı içerisinde yer alan Erdal İnönü, özellikle, matematiksel bir yöntem olan gurup kuramı ve nötronların transport kuramı alanlarında fizik bilimine yaptığı önemli ve özgün katkılardan dolayı dünyaca ünlü bir fizikçidir, Erdal İnönü'nün yaşamını, bilim insanlığı, bilimsel yöneticilik, bilim tarihçiliği ve siyaset insanı olmak üzere dört bölümde ele almak mümkündür. Ancak değerli fizikçimizin 4 safha olarak nitelediğimiz yaşamını kısım kısım ele almaktan ziyade, her birine yeri geldikçe değineceğiz. Çünkü onun yaşamı bu dört samanın içi içe geçmiş halinden oluşmuştur. Aşağıdaki makalelerde İnönü' nün bahsettiğimiz yaşam safhaları dikkatlice incelenirse, onun, ülkemize yaptığı katkıların değeri ve çapının daha İyi anlaşılacağını umuyoruz.

ÖZGEÇMİŞİ

Prof. Erdal İnönü (6 Haziran 1926, Ankara — 31 Ekim 2007, Houston), Türk bilim insanı ve siyasetçi.

İsmet ve Mevhibe İnönü'nün Oğlu olan Erdal İnönü, 1926 yılında Ankara'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Ankara'da yaptı. Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi'nden 1947 yılında mezun olduktan sonra Amerika'ya giden İnönü, Kaliforniya Teknoloji Enstitüsü'nde (CALTECH) kuramsal fizikte yüksek lisans ve doktora yaptı. Yurda dönünce Ankara Üniversitesi'nde fizik asistanı olarak göreve başladı.

Askerlik görevini yaptıktan sonra üniversite doçentlik sınavını verdi; 1957-1960 yılları arasında tekrar Amerika'ya giderek "Atom Enerjisinden Yararlanmak" programı çerçevesinde çeşitli üniversite ve araştırma enstitülerinde araştırmalar yaptı. 1956 yılında doçent, 1961 yılında profesör oldu. 1964-1974 tarihleri arasında Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde fizik profesörü olarak çalıştı. ODTÜ'de öğretim üyeliği görevinin yanı sıra araştırma ve yönetim görevleri de yaptı; Kuramsal Fizik Bölümü başkanlığı, Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanlığı, üniversite rektörlüğü görevinde bulundu. 1974 yılında İstanbul Boğaziçi Üniversitesine geçti;

1974-1983 yılları arasında fizik profesörlüğünün yanı sıra 6 yıl kadar da Temel Bilimler Fakültesi Dekanı olarak görev yaptı.

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu'nun kuruluşuna katkıda bulundu. 1980' yıllarda İstanbul'da bilimsel araştırmalara ivme kazandırmak amacı ile TÜBİTAK'ın Marmara Araştırma Merkezi'nde (MAM) bir Temel Bilimler Enstitüsü açılması için DPT'den önemli bir destek sağladı ve Temel Bilimler Enstitüsü'nde kurucu müdürlük görevini yürüttü. Aynı zamanda NATO Fen Komitesi'nde çalıştı ve UNESCO Yürütme Kurulu'nda görev aldı. Eylül 1993 tarihinde yürürlüğe giren 497 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan ve 7 Ocak 1994 tarihinde çalışmalarına başlayan Türkiye Bilimler Akademisi'nin (TÜBA) kuruluşuna da katkıda bulundu. 1983 yılında siyasete atılan Erdal İnönü, Sosyal Demokrasi Partisi'nin (SODEP) kurucu genel başkanı oluncaya kadar bu üniversitede görev yaptı, SODEP ile Halkçı Parti'nin birleşmesi sonucu kurulan SHP'nin İlk olağanüstü kurultayında SHP Genel Başkanı seçildi. Bu görevini 1993 yılına kadar sürdürdü. İnönü, 1986 yılı ara seçimlerinde İzmir Milletvekili seçildi; 1987 ve 1991 genel seçimlerinde yeniden aynı ilden milletvekili seçilerek parlamentoda görevine devam etti.

1991 Genci seçimlerinden sonra Doğru Yol Partisi ile SHP'nin kurduğu koalisyon hükümetinde başbakan yardımcısı ve devlet bakanı olarak görev üstlendi ve 1993 yılına kadar bu görevini sürdürdü. SHP'nin Cumhuriyet Halk Partisi ile birleşmesinin ardından, 27 Mart 1995 tarihinde koalisyonun sosyal demokrat kanadında değişikliğe gidildi; Erdal İnönü bu değişiklikle dışişleri bakanı olarak atandı ve 1995 yılının Mart ve Ekim ayları arasında dışişleri bakanı olarak görev yaptı, Sosyalist enternasyonal üyesiydi ve tartışmalara organizasyon başkan yardımcısı olarak katılıyordu.

Nötronların transport kuramına yaptığı önemli katkıları için 1974 yılında TÜBİTAK Bilim Ödülü'nü, grup kuramında kendi adı taşıyan İnönü-Wigner Grup Büzülmesi adlı çalışmasıyla da 2004 yılında Gurup Kuramı Vakfı tarafından İki yılda bir verilen Wigner Madalyası'nı aldı. İnönü ayrıca Türkiye Cumhuriyeti ve Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki bilim tarihi çalışmaları ile bilinir.

31 Ekim 2007 tarihinde tedavi görmekte olduğu ABD'nin Houston kentinde vefat eden İnönü, Sohtorik ailesinden Sevinç Hanım'la evliydi; İngilizce ve Fransızca biliyordu. 1971-

1982 döneminde yayınladığı ve çağdaş Türk fizikçileri ve matematikçileri ve kimyacılarının bilime katkılarını ve bu katkıların önemini ortaya koyan Fizik Araştırmaları Bibliyografyası, Matematik Araştırmaları Bibliyografyası, Kimya Araştırmaları Bibliyografyası adlı eserleri mükemmel yapıtlardır.

Erdal İnönü son yıllarda da değerli yapıtlar üretmişti. Bunlar, Anılar ve Düşünceler I (1995), Anılar ve Düşünceler II (1998), Anılar ve Düşünceler III (2001), Kurultay Konuşmaları (1998), Fikirler ve Eylemler (1999), Mehmet Nadir, Bir Eğitim ve Bilim Öncüsü (1992), Osmanlı' dan Günümüze Bilim: 300 Yıllık Gecikme (2002), Bilimsel Devrim ve Stratejik Anlamı (2003), Türkiye' de Temel Bilimlerde İlk Araştırmacılar (Osman Bahadır ile, 2007) adlı yapıtlardır.

Erdal İnönü' nün son çalışması matematiğin gelişimi hakkındaydı. Erdal İnönü son olarak Sabancı Üniversitesi' de görev yapıyor ve bilim tarihi dersleri veriyordu.

Erdal İnönü'nün bilimsel çalışmalarına geçmeden ve öğrencilerinin, bilim insanı dostlarının onun hakkındaki düşüncelerini belirtmeden önce, değerli fizikçimizin 21 Şubat 2007 tarihinde Kültür Üniversitesi'nde düzenlenen törenle kendisine verilen onursal doktora dolayısıyla yaptığı konuşmasını aşağıda bulacaksınız. Bu konuşma, bir bakıma Türkiye Cumhuriyeti'nin bilim tarihini, özelde de fizik tarihini özetler niteliktedir. Bu konuşmanın hemen ardından, kız kardeşi Özden Toker' in 12, 12, 2007 tarihinde ODTÜ' deki anı toplantısında yaptığı konuşmayı bulacaksınız. Her iki konuşmadan da öğrencilerin, bilim İnsanlarının. Üniversite yöneticilerinin ve politikacıların öğrenebilecekleri pek çok şey olduğunu düşünüyoruz.

PROF. DR. ERDAL İNÖNÜ'NÜN "ONURSAL DOKTOR" ÜNVANI TAKDİMİ TÖRENİNDEKİ KONUŞMASI- 21 02 2007

Sayın Mütevelli Heyet Başkanı, Sayın Mütevelli Heyet Üyeleri, sayın rektör, sayın rektörler, değerli öğretim üyeleri, değerli arkadaşlarım hepinizi saygıyla, sevgiyle selamlıyorum, Banu bu unutulmaz günü yaşatan, bu eşsiz ödülü veren Kültür Üniversitesi Senatosu'na, tüm üyelerine candan teşekkür ediyorum. Buraya gelmek lütfunda bulunan değerli bilim insanlarına, her kademedeki öğretim üyelerine ayrıca minnettarlığımı ifade ediyorum. Gerçekten bana unutulmaz bir gün yaşattıyorsunuz. Çok da mahcup ediyorsunuz. Çok değerli insanları karşımda gördüğüm zaman ne konuşacağımı bilmiyorum. Ama önce İstanbul Kültür Üniversitesi'nin 10. Yılı'nı kutlayayım. O da unutulmaması gereken bir ödev. Biraz evvel okunan kararda sayın rektörün sözlerinde fizik bilimine yaptığım katkılardan bahsediliyordu. O

bakımdan belki fizik biliminden bahsetmem gerek ama işin doğrusu şu ki ben siyasete girdiğim günden itibaren fizik bilimi ile ilgim kesildi. 12 sene siyasetle kaldım. Sonradan üniversiteye dönme imkânı buldum ama fizik bıraktığım yerde olmadığından, bugünkü durumunu anlamam için yıllarca uğraşmam gerekecekti. Ondan vazgeçtim ve bilim tarihiyle -daha evvel de ilgilendiğim bilim tarihiyle- ilgimi devam ettirdim. O bakımdan fiziğin bugünkü durumu hakkında bir şey söyleyecek hâlim yok şimdi. Arna geçmişten bahsedebilirim. Geçmişteki anılardan ve biraz evvel de adı geçen "Wigner Madalyası" öyküsünden bahsedebilirim. Sizi sıkmadan böyle bazı anıları söylemek istiyorum, Önce belki nasıl fizikçi olduğunu anlatmalıyım.

Bizim ailemizde benim büyük ağabeyim vardı. Benden 2 yaş büyük ama 3 sene ilerideydi lisede. Kardeşim karşımda oturuyor. Ağabeyimi kaybettik maalesef ama kız kardeşim bilir; Küçükken ailemizde "ağabeyim bir mühendis olacak " diye hep söylenirdi. Aletlerle oynardı, tamir ederdi, bozardı, yapardı. Ben de hep kitap okurdum; onun için benim böyle "mühendislik" gibi bir dala gireceğimi kimse düşünmezdi. Belki dış işlerine girebilirim İç işlerine girebilirim; yani bir bürokrasi görevi yaparım diye düşünülüyordu. Yalnız sonradan lisenim son yıllarında bu durumu değiştiren bilgiler edindim. 1943 yıllarında dünyada fizik, bugün biyolojinin Olduğu gibi hızla gelişen bir bilim dalıydı, Einstein 'in "görelilik "i çıkmıştı. Anlaşılmaya çalışılıyordu hâlâ. "kuvantum mekaniği" diye atomların hareketlerini açıklayan yepyeni bir kuram ortaya çıkmıştı ve bu kuramda "zaman" gibi, "uzay" gibi. "nedensellik" gibi, felsefecilerin yıllardır tartıştıkları kavramlara yeni anlamlar getiriyorlardı.

Ben bunları seziyordum. O zaman "Bilim ve Teknik" diye bir dergi vardı Teknik Üniversite'deki arkadaşlarım yayınladığı. Oradan okuduğum bilgilerle düşünmeğe başlıyordum ve merak ediyordum. "Bunların, işin esası nedir?" Felsefeye hep merakım vardı. "Acaba felsefi kavramlara bu yeni fizik konularım öğrenirsem iyice, daha bir açıklık getirebilir miyim? " diye, dolambaçlı bir yoldan fizikçi olmaya karar verdim. Babam da bunu destekledi ve bir gün sordu: "Ne olmayı düşünüyorsun?" diye. "Fizikçi veya felsefeci olmayı düşünüyorum. " dedim. "Felsefeye ömür verilmez " dedi. "Ama fizikçi olmak iyi olur. "Ben de" dedi, "Küçüklüğümde, gençliğimde bilimle uğraşmak istemiştım. Bu bana çok dikkat çeken bir itiraf gibi geldi. Ama kuşkusuz o zaman böyle bir olanak yoklu Türkiye 'de, Fizikçi İçin Fen

gerekli, Ankara 1943 yılında Fen Fakültesi açıldı. Ben de ilk öğrencilerinden biri olarak oraya girdim. Numaram da "1" di,

Fen Fakültesi'nin açılış töreni çok görkemli oldu. Size o törenden aklımda kalanları anlatmak istiyorum kısaca. Çünkü ilk defa o törende ben, bir tören konuşması gibi formel bir konuşma yaparken, insanın kendi ruhsal durumunu açığa vurduğunu fark ettim. O zaman liseyi yeni bitirmiş bir öğrenciydim ama dikkatle dinliyordum, Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nde açılıyordu Fen Fakültesi. Onun bir iki odasında. Törene zamanın Cumhurbaşkanı, Başbakanı, Milli Eğitim bakanı, İstanbul Üniversitesi'nden temsilciler gelmişlerdi. Üç kişi konuşular törende- İlk önce sanırım Kerim Erişil İstanbul Üniversitesi'nin temsilcisi olarak bir konuşma yaptı. Kutluyordu Ankara 'da göreve başlayanları. Ayrıca Ankara Fen Fakültesi'ndeki öğretim üyelerinin, İstanbul Üniversitesi "'den gelen İnsanlar olduğu için bundan onur duyduğunu söylüyordu.

İstanbul Üniversitesi'nde yıllardır bilim yapmakla uğraştıklarını anlattı. Ben bunlardan şu sonucu çıkardım: "Bilim kolay bir şey değildir. Biz yıllardır uğraşıyoruz hâlâ bir yere varamadık; siz Ankara'da daha yeni yeni bu işe giriyorsunuz; hadi bakalım ne yapacağınızı görelim. Yani küçümseyen bir tavır vardı. Sonra Fakülte'nin yeni dekanı Fizikçi Hayri Dener konuşma yaptı. Hayri Bey Türkiye'de "Fizikçi Hayri" diye bilinirdi. Ama orta öğretimde çalışmıştı. Lise fizik kitapları yazmıştı ve Gazi Eğitim enstitüsünde ders verirdi. Çok değerli bir öğretici ve bilim insanıydı; ama Fransa 'da yalnız lisans öğrenimi yapmıştı ve doktora yapmamıştı. Dolayısıyla hiç araştırma yapmamıştı. Ama iyi niyetli bir insandı ve araştırma yapılmasını istiyordu. Onun konuşmasında söylediği, daha ziyade felsefi bir girişti. "**Bilim,**" dedi "**çok güzeldir. Çünkü siz bulunduğunuz yerde bilimin esaslarını öğrenirseniz, bütün evrende her yerde geçerli olan kurallar öğrenirsiniz. Bu çok güzel bir şeydir. Ama bilim aynı zamanda çok korkunçtur. Çünkü eğer siz bilimin kurallarını öğrenip onlara uymazsanız o sizi ezer geçer. Çok gücü vardır. Ama biz burada elimizden geleni yapacağız. Bilgilerimizi gençlerimize öğreteceğiz.**". Bundan çıkan sonuç, benim aldığım sonuç şuydu: "Biz elimizden geleni yapacağız. Artık ne çıkar bilmiyorum; ama işimiz zordur ve bilim de kolay bir şey değildi. Biz görevimizi yapmaya çalışacağız.". Böyle mütevazı bir yaklaşım... Ondan sonra Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel konuştu. O bambaşka gayet coşkulu bir konuşma yaptı: "**Burada yeni bir fakülte açıyoruz; gençler burada her şeyi öğrenecekler ve ben bekliyorum ki aranızdan dünyaya ün salacak bilim insanları çıkacak. Farabiler, İbn-i Sinalar... onlar buradan çıkacak.**" Böyle heyecanlı bir konuşma yaptı. Tabii heyecanla dinledik biz de ama biraz olmayacak bir şey dinler gibi... Dahası da var: Sonra tören bitti biz yukarıda -zaten İki üç

odadaydı fakülte açılırken- orada, yukarıdaki bir sınıfa çıktık, 20-30 kişiydik. Karşımıza önce Salih Murat Uzdilek geldi. İstanbul Teknik Üniversitesi'nde profesör; o da törene gelmişti. O bir açılış dersi verdi. Tam hatırlamıyorum; ondan evvel veya sonra Hasan Âli Yücel -Milli Eğitim Bakam- geldi. O bize kısa bir konuşma daha yaptı ve orada daha basit olarak Şunu söyledi: **"Bakın çocuklar," dedi. "burada birkaç Oda İçinde yeni bir Fakülte 'de çalışmaya başlıyorsunuz. Burası ufak, böyle derme çatma bir görünüşü var. Ama sanmayın ki siz buradan bir şey öğrenmeyeceksiniz. Tam tersine siz burada her şeyi öğreneceksiniz."** dedi. **"ve siz bu bilginizle Dünya 'nın en ünlü bilim insanları gibi olabilirsiniz. Bu yetenek sizde var, bilgiyi de alacaksınız. Buna göre çalışın."** dedi. Ben gene içimden "Tabii" dedim." Milli Eğitim Bakanı bizden özür dileyecek değil ya; böyle derme çatma bir yerde fakülte açılıyor." O bize böyle bir heyecanlandırıcı konuşma yapmalıydı. Yani inanmadım söylediğine. Ama onun söylediği doğrudu. Bunu sonradan fark ettim. Biz oradan aldığımız bilgiyle gerçekten en iyi şeyleri, en önemli buluşları yapabilecek durumdaydık. Yeter ki kendimiz buna inanalım. Ama biz ona inanmıyorduk çünkü örneğimiz yoktu. Ve yanlış bir yaklaşımla başlıyorduk. Tabii bir şeyler yaptık. Biraz evvel de sayın rektör anlattı, Beni de mahcup etli. Arkadaşlarım da bir şeyler yaptılar. Ama ben İnanıyorum ki biz o zaman Hasan Âli Yücel'in söylediğine gerçekten inansaydık, daha çok, daha büyük işler yapardık. Çünkü biraz sonra tekrar söyleyeceğim; işin esası insanın kendi hırsı, kendi iradesi, kendi inanması... Evet, Fakülle açıldı. Ben orada okumaya başladım.

Fakültedeki öğretim üyelerimizin hepsi İstanbul'dan gelmişlerdi. Matematikçiler doktora yapmış insanlardı. Araştırmayı biliyorlardı. Fizikçilerin hiçbirisi doktora yapmamıştı. Onların araştırmaları hemen hemen yoktu. Dolayısıyla o taraf eksikli. Ama bize bilgiler verdiler. Sonra bir ara İngiltere'den Hindistan yoluyla bir matematik-fizik hocası geldi. Profesör Strang diye İskoçyalı bir profesör. Ondan çok şey öğrendik. Çünkü çağdaş kuramsal fiziği, çağdaş matematiksel fiziği biliyordu. Bize onları anlattı. Ben ondan çok yararlandım.

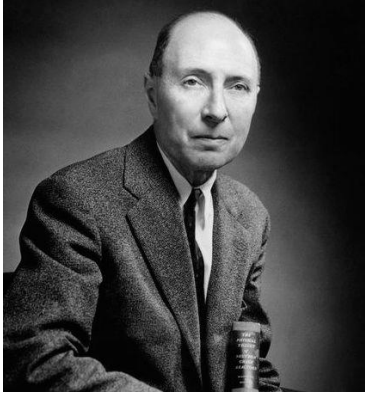
Fakülteyi bitirdikten sonra Amerika'ya gittim. Kaliforniya Teknoloji Enstitüsü'nde fizikte yüksek lisans ve doktora yapmağa giriştim. Kaliforniya Teknoloji Enstitüsü, "CALTECH" diye bilinir kısaca, Amerika'nın "MIT" gibi "Massachusetts Teknoloji Enstitüsü" gibi araştırmaya iyice ağırlık veren mühendislik ve bilim üniversitesi. CALTECH'teki öğretim üyeleri arasında "Nobel Ödülü" almış insanlar vardı. Mesela "Millikan" ünlü yağ damlası

deneyini yaparak atomlara yaklaşmış olan insan vardı. Sonra ben oradayken başka birisi daha, Anderson da "Nobel Ödülü" aldı. Öğrencileri de dünyanın her tarafından gelmiş parlak öğrenciler. Oradan şu iki dersi aldım: Bir tanesi, Ankara'daki üniversitedeyken — fakülteyken- öğretim üyelerimizin verdiği ödevleri veya dersleri ben kolaylıkla anlardım; ödevleri de yapardım. CALTECH'e gittiğimde verdikleri problemlerin bazılarını yapamıyordum. Uğraşıyorum, uğraşıyorum, yapamıyorum, O bana çok hayret verdi. Hatta o zammı ağabeyim de oradaydı; onu söylemeyi unuttum- Ağabeyim benden evvel gitmişti CALTECH'e. O mühendislik kısmında yüksek öğrenim yaptı. Doktora değildi ama ona yakın bir şeydi. "Professional Degree " denen bir diploma aldı. Ben gittiğimde oradaydı. Ona bunu söyledim. Dedi ki, "Burası dünyanın her tarafından, Amerika'nın her yerinden gelmiş parlak İnsanların olduğu bir yer, " Ankara gibi değil. Bu bana gösterdi ki bizim ünlü atasözümüzde olduğu gibi "el elden üstündür." Daima daha çok yetenekli insanlar bulunacaktır. İkinci öğrendiğim başka bir şey şu: Orada benim gibi doktora yapan arkadaşlarım vardı. Sınıfta problemler sorarlar. Biz onları çözmeye çalışırız İçlerinden bir tanesi İsveç asıllı bir Amerikalı Carl Helstrom adında çok parlak bir öğrenciydi. En zor problemleri o yapabiliyordu. Bizim yapamadığımız şeyleri o yapıyordu. Çok da sevimli, iyi niyetli bir insandı. Buna karşılık öğrencilerin çoğu benim gibi bazan yapıyorlar bazan yapamıyorlar. Uğraşarak bir şey elde etmeye çalışıyorlardı. Mesela Sandage diye bir arkadaşım vardı, o öyleydi. Sonradan ben

bekledim ki bu Carl Helstrom bilimde büyük buluşlar yapsın. Çünkü son derece yetenekli, zeki, çalışkan bir insandı. Fakat hiçbir şey duymadım. Doktora bitlikten sonra çeşitli yerlere gittim. Carl Helstrom'un yeni bir buluşunu duymadım. Sanırım hiç araştırma yapmadı veya yalnız öğretimle ilgili şeyler yaptı. Buna karşılık o biraz evvel adını andığım Sandage benim gibiydi, bazılarını yapıyor bazılarını yapamıyor. O astrofizik alanında bayağı ünlü bir bilim insanı oldu. Doktoradan sonra araştırmalarıyla kendini gösterdi. Bunu hep öğrencilere anlatıyorum. Tabii yetenek iyi bir şey ve gerekli bir ölçüde olmalı. Zekâ bir ölçüde gerekli. Ama buluş yapmak için başka şey gerekli. Buluş yapmak için sizin gerçekten bir şey bulmak istemeniz, o İşle sürekli, inatla uğraşmanız, başka bir İşle uğraşmadan onu sonuca götürmeniz gerekli. Helstrom iyi niyetli bir inşan; ne sorarlarsa yapıyor, ama kendisi bir şey bulmaya çalışmıyor. O araştırma yapamadı. Bu da bence önemli bir ders oldu.

Doktorayı bitirince daha önceki düşüncemize göre, evde konuşulan şeylere göre, babamın beklentisine göre Türkiye'ye hemen dönecektim ve üniversiteye katılacaktım. Ama baktım ki orada doktora yapanlar hemen bir üniversiteye gidip göreve başlamıyorlar, Doktora yaptıkları üniversiteden çıkıp başka bir üniversiteye gidiyorlar. Buna şimdi "post- doc" deniyor. Doktora sonrası öğrencisi veya doktora sonrası araştırmacısı olarak 1-2 sene daha çalışıyorlar. Ondan sonra bir üniversitede öğretime başlıyorlar. Çünkü sadece doktora yapmak onları üniversitede sürekli araştırma yapacak bir insan hâline getirmiyor. Onu öğrenmişler, onun için böyle yapıyorlar. O zaman ben de kendi kendime dedim: "O hâlde hemen Türkiye'ye dönmeyeyim. Bir müddet daha Amerika'da kalayım ve araştırma yapayım ."

Princeton Üniversitesi'nde Wigner diye Macaristan asıllı bir fizikçinin ününü duymuştum. Bir yaz tatilinde gittim onu buldum Wisconsin Üniversitesi'nde, "Sizinle çalışmak İstiyorum" dedim, "Peki ama, senin hocan mektup yazsın ondan sonra karar veririm." dedi Gayet ciddi bir yaklaşım içinde tabii. Sonra benim hocam onu yazdı. Neyse sonuç olumlu çıktı ve Princeton'a gittim. Wigner'i ilk ziyaret ettiğim gün odasında konuştuk biraz, ben bekliyorum ki bana bir öneri yapsın "Şunu araştır beraber çalışalım. " desin. Hiç sesini çıkarmadı. CALTECH'te ne yaptığımı sordu. "Hadi yemeğe gidelim. " dedi. Beraber yemeğe gittik: üniversitenin kafeteryasında. Girdik; sıraya girmiş herkes, biz de girdik Sırada beklerken Wigner'in tanıdığı başka bir öğretim üyesi geldi. Wigner'le konuşmaya başladı. Sonra Wigner beni göstererek dedi ki: "Mr. İnönü yeni geldi, doktora yapmış bir genç". "Ne yaptınız CALTECH'te?" diye sordu bu öğretim üyesi. Ben de hiç düşünmeden dedim ki: "Orada Christy ile çalışımı. Christy, bana kozmik ışınlarla ilgili bir problem vermek nezaketini gösterdi, ' He was kind enough to propose a problem. " dedim. Ben bu "nezaketini gösterdi" sözünü söyleyince Wigner şöyle bir baktı. Sanki ben onu "Sen o nezaketi göstermiyorsun" demişim gibi bir sonuç çıkardı. Ben onu isteyerek yapmadım ama kendiliğinden bunu söyledim ve zannederim çok faydalı oldu. Çünkü yemekten sonra odasına gittik yine ve bana bir problem verdi, "Şunu İncele bu konuda çalışalım " dedi. Bilmediğim bir konu gurup kuramında, tabii öğrenmeye çalıştım, sonra faydalı şeyler yaptık.

Ayrıntılara girmeyeyim ama kısaca şöyle oldu: Önerdiği problemi gene onun yardımıyla çözdük ve Galilei gurubunun temsillerini bulup ortaya çıkardık. Bu temsillerin fizikteki faydasını araştırdık. Bir faydası olmadığını gördük. Halbuki Galilei gurubundun daha temelli bir gurubun, Poincare gurubu denilen ve göreliliğe uyan gurubun temsilleri fizikte çok

faydalıdır. Aradaki fark ışık hızına yakın hızlarda ortaya çıkar. Işık hızına göre, dünyadaki hareketler düşük hızlarla olduğu için, ışık hızına yakın hızları düşünmezseniz eğer, Galilei gurubuyla iş yapabilirsiniz Bir anlamda ışık hızının büyüklüğü sayesinde öteki guruptan bu guruba geçiyorsunuz. Yani matematikçilerin tabiriyle bir "limit operasyonu" var burada. Bu ortaya çıkınca ben dedim ki kendi kendime: "Liseden beri yaptığımız limit almak, bir parametreyi sonsuza götürüp sonuca bakmak zevkli bir şeydir; kolay bir şeydir. Burada da öyle bir şey yapayım ve Wigner'in elde ettiği o temsillerde ışık hızını sonsuza götürerek ne olduğuna bir bakayım. "Wigner de "Bak. " dedi. Fakat ben baktım birkaç gün hiç faydalı bir sonuç çıkmıyor. Bazan sıfır çıkıyor, bazen anlamsız bir şey çıkıyor. Bir acayıplık var. "Bu acayıplık nereden geliyor?" diye Wigner'le çalışırken onun aklına geldi "Bakalım gurup ne oluyor?" dedi. Ayrıntılara girmek istemiyorum. Anlaşıldı ki biz farkında olmadan yeni bir matematiksel kavram, bir guruptan başka bir guruba geçişin yeni bir yolunu bulmuşuz. Bu bir matematiksel yöntem, ama fizikte çok faydalı olduğu görüldü. Hemen ona bir İsim eklenmedi. O yöntemi bulan insanların ismi yönteme eklenmez her zaman, genellikle o yöntemin ne olduğu söylenir. Buradaki yöntem "grup büzülmesi", "grup kontraksiyonu " yöntemi idi. Onun için biz yazdığımız makaleye "Gurupların ve Temsillerin Kontraksiyonu " demiştik. Fakat Princeton Üniversitesi'nden başka bir matematik- fizikçi profesör, Bargman çok dikkatli bir insandı. Biz, makalenin başında bir kabul yaparak başlıyoruz. Şöyle diyoruz: "Bir gurup her zaman şu şekilde ele alınabilir" ve bir formülasyon yapıyoruz ondan yola çıkıyoruz Bargman buna bakmış ve düşünmüş: "Her zaman bu hâle gelmez daha genel bir formülasyon vardır. " diye düşünmüş. Bir öğrencisiyle beraber böyle bir makale yazdılar. Böylece Bargman ve asistanı daha genel bir gurup kontraksiyonu yöntemi buldular. O yöntemi anlatırken diyorlar ki: "Bizim bu yöntemimiz daha geneldir. İnönü ile Wigner'in bulunduğu bu yöntem -ki ona İnönü - Wigner Yöntemi diyelim- o daha az geneldir. " Fakat kendi yöntemleri daha genel olduğu için bizim yöntemi ayırmak maksadıyla "İnönü- Wigner Yöntemi" dediler. Eğer böyle bir şey olmasaydı "gurup kontraksiyonu" denecekti ve ismimiz de buna eklenmeyecekti. Ama bir eksik bırakılmış ve dolayısıyla Bargman o eksiği tamamlamış. Böylece konu başka bir insanın daha başka bir şey ortaya atması ve bizim bulduğumuza da bir İsim takmasıyla sonuçlandı. "İnönü- Wigner Yöntemi" diye hâlâ söyleniyor ve kitaplara da geçti. Dolayısıyla düşündüğümde görüyorum ki bazı rastlantılar yardımıyla bu noktaya gelebildim. Önce oraya gitmeğe kendi kendime karar verdim. Wigner'in nezaketini kullanarak bana bir problem vermeğe zorladım. Ondan sonra da başka birisi çalışma yaptığı için bizim çalışmadan böyle adımızla bahsetti. Sonra bir gün Wigner'e gittim ve: 'Ben Türkiye'ye dönüyorum" dedim. Önce çok şaşıtı. "Niye gidiyorsun? Daha yeni İyi bir şeyler yapmaya başladık " dedi "Ama" dedim "ben Türkiye'den geldim, oraya

dönmek zorundayım. "Peki, biliyorum. " dedi. Kendisi de Macaristan 'dan Amerika'ya gitmişti. Bir an durduktan sonra, bana beklemediğim bir şey söyledi: "Macaristan ve Türkiye gibi ülkelerde bir insan bir alanda svrildi mi, artık her alanda ondan görev beklerler. Buna dikkat et" dedi. Ben de kendi kendime: "nereden çıktı bu?" dedim. Fakat sonradan baktım ki çok haklıymış. Deneyimleriyle konuşuyordu herhalde.

Döndükten sonra biliyorsunuz başka işlere girdim. Ama o sefer Türkiye'ye döndüğümde önce Ankara Fen Fakültesi'nde asistan olarak başladım. Doçent oldum. Sonra ODTÜ'de çalıştım. Yönetici olarak ne yapmağa çalıştım, onu da söyleyeyim izin verirseniz. Benim şöyle bir görüşüm vardı, şöyle bir hayalim vardı, hâlâ da o devam ediyor. Kendi kendime diyordum ki: "Tarihte okuyoruz 800 yıl önce, 1200'lerde, 1100'lerde bilim o zaman İslâm âlemi denilen bölgede, eski Yunan biliminin gelişimiyle en iyi şekline varmış ve Batı Avrupa'dakiler onu öğrenmek için o zamanki İslâm bilginlerinin yazdıkları kitapları tercüme ediyorlar. Bu da gösteriyor ki o zamanki durumda Doğu'daki bilim daha ileride. Sonra değişmiş durum. Kendi kendime diyordum ki: "Gene değişir. Belki ileride devletlerin kendi yaşamları içinde öyle olaylar çıkabilir ki Türkiye bilimde öncü duruma gelebilir. " Böyle bir durum olabilir. Onun için yapılacak şey bu umutla çalışmaktır. Bugünkü duruma bakmadan, 300 yıllık gecikmenin bize bıraktığı geri durumu düşünmeden bir şeyler yapmağa çalışmak ve ileride de bilimde öncü duruma geleceğimizi umarak o doğrultuda ilerlemektir. Ve bu bana hep örnek oldu. Ankara Fen Fakültesi'nde örnek oldu, ODTÜ'de örnek oldu, Boğaziçi'nde örnek oldu. Bu örnek aynı zamanda beni reformlar İstemeğe sevk etli. Ankara Fen Fakültesi'ndeki durumda gördüğüm kadar araştırmağa yönelmiş bir durum yoktu. Herkes dersini veriyordu ve ondan memnundu. İşte biz arkadaşarımla araştırma yolunda bir özendirme yapmağa çalıştık. Sonunda oldukça başarılı olduk. Ama bir sonucu da benim fakülteden ayrılmam oldu. O da çıkardığım başka bir derstir. Reform yapmak İyi bir şeydir. İnanarak yapın ama sonunda bulunacağınız yerden ayrılacağınızı önemli olasılık olarak düşünün. Aynı şey ODTÜ'de oldu. Orada da reform yapacağını diye uğraşırken- öğrencilerin de gayretiyle- kendimi zor bir durumda buldum. Ama zorluk, rektörlüğü bırakmak şeklinde halloldu. Orada araştırmağa devam ettim. Tabii şu faydası oldu, onu da söylemek işliyorum: Yönetici olduğunuz zaman, hele biraz başarılı iseniz, o durumdan ayrılmamız çok zordur. Ayrılmak İçin çare bir şekilde istenmeyen kişi hâline gelmektir. Bunu tabii çok aşırıya gitmeden sağlayabilirsiniz o zaman yöneticilikten ayrılıp tekrar araştırma ve öğretim yaşamına dönebilirsiniz Bu da aklınızda olsun. O sefer ODTÜ'de yöneticilikten ayrıldıktan sonra araştırma yapmağa döndüm ve faydalı işler yaptım. Nükleer rektörlerin çalışmasında kullanılan bir matematiksel kuram vardır: "Nötronların Transport

Kurunu". O kuramda birtakım faydalı buluşlar yaptım. Onların bir tanesini söylemek İsterdim; gayet basit bir şeydi. Ama şimdi anlatmak uzun sürer. Denklemleri çözmek için yeni bir yöntem önerdim. Rektörlükten ayrılmam sayesinde önerdiğim bu yöntemi hâlâ bugün kullanan arkadaşlar görüyorum.

Fizikçi olarak çalıştığım yıllar İçinde bir şansım da Türkiye'den yelişmiş çok değerli ve ünlü arkadaşlarla beraber olmanı oldu. Feza Gürsey gibi, Asım Barut gibi, Cavit Erginsoy gibi üstün yetenekli arkadaşlarını oldu. Onlar biraz evvel söylediğim hayali bir anlamda gerçekleştirdiler; anıcı kendileri açısından, Buldukları yerlerde, Amerika'da, yıllarca kaldılar. En iyi üniversitelerde profesör oldular, ders verdiler, araştırına yaptırdılar tuna o araştırmalar Türkiye 'de yapılmış sayılmıyor. Çalışmaların bazılarını Türkiye'de yaptılar ama daha çok orada buldukları için o araştırmalar Amerika'nın hesabına yazıldı.

Bizim asıl yapmamız gereken şey Türkiye'deki araştırmaları dünyaya tanıtarak Türkiye'nin araştırma dünyasında, bilim dünyasında öncü bir yeri olduğunu gösterebilmek. Bunu henüz göstermiş değiliz. Ama epey mesafe aldık. 300 yıllık gecikme diye anlattığını zaman karamsar bir hava ortaya çıkıyor. Geçmiş öyleydi, ama Cumhuriyet'in başından beri yapılan gayretlerle ve son yıllarda -işte karşımda örneklerini de görüyorum- dünya çapında araştırmaları Türkiye'de yapan insanlar var. Fizikte vur, başka alanlarda var. Ve inanıyorum ki bu gittikçe artan bir tempoyla devanı edecek Yönelim biraz daha desteklese daha hızlı gider. Ama şimdiki hızla bile kalsa bugüne kadar yapılanlar sanıyorum gerek Asım Barut'un gerek Feza Gürsey'in yaptıkları daha İyi değerİendirilecek ve dünyadaki ünümüz artacak. Kuşkusuz bunun Türkiye'nin kalkışı olarak çıkması önemli. Onun için üniversitelere başlıca İş düşüyor, araştırmacılarımıza iş düşüyor. Bu yolda bütün üniversitelerimize, burada rektörlerini görmekten onur duyduğum bütün üniversitelerimize ve tabii Kültür Üniversitemize sonsuz başarılar diliyorum.

Ben şimdi fizikle uğraşmıyorum, daha başında söyledim. Bilim tarihi ile ilgileniyorum. Oraya girmemin de maksadı, bu konuda Türkiye 'de ne yapılmıştır sorusunu yanıtlamak. Bunu öğrenciler merak eder; bunu biraz daha İyi öğrenip anlatmalıyız diye düşündüm. Ama bunu anlatmak kolay değil; çünkü yapılanlar çok değil. Az olan şeyi anlatmak da zor. Onun için uzun boylu yazılara giriştim. Geçenlerde sayın Osman Bahadır 'la ufak bir kitap yayınladık Onun arkasından temel bilimlerde matematik, fizik, kimya, biyoloji, jeoloji, astronomide Cumhuriyet Dönemi'nde neler yapıldığını ayrıntılı olarak gösteren kitaplar yayınlayacağım. Bunlar hemen hemen hazır. Bu şekilde Türkiye'nin durumunu anlatmağa biraz katkı yapmak işliyorum. Bu da benim hoşuma giden bir uğraş.

Ama kuşkusuz bugün bana en büyük zevki ve onuru veren bu tören ve bu ödülü veren senatomuz ve rektörümüz ve sayın başkanımız; tekrar hepinize teşekkür ediyorum. Hepinize sağlıklar, başarılar diliyorum, saygılar sunuyorum.”

ÖZDEN TOKER'İN ODTÜ KONUŞMASI- 12.12.2007

2006 Mart ayında Erdal Ağabeyim' İn hastalığına teşhis konmuş, Amerika'da zor bir tedavi görmüş, dayanmıştı. Sağlığına kavuşmuş görünüyordu.

Biz öyle zannetmiştik... Yanılmışız. ... Hastalık tekrarladı; bu sefer onun ve bizim bütün gayretlerimize rağmen, onu 31 Ekim'de kaybettik.

Ekim ayının başında tedavi gördüğü Amerika, Houston'da, ağabeyimle 10 gün beraber oldum. Durumunu uzaktan İzliyor, çok merak ediyordum. Ekim ayı benim için, İnönü Vakfı

çin çok yüklü bir dönem. İki seçeneğim vardı. Ya etkinlikler başlamadan gidip az kalabilecektim yahut da sonraya bırakıp daha uzun kalabilecektim. Hemen gittim.

Onun için şimdi sizlere "keşke gitmiş olsaydım" değil, iyi ki gitmişim diyebiliyorum.

Ağabeyimi yorgun fakat ümitli buldum. Bir an evvel buraya dönmek istiyordu. Türkiye'de İken, sağlıklı olduğu o kısa dönem içinde, bir nehir söyleşi kitabı üzerinde hazırlık çalışmaları yapmıştı. Müsveddelerini "belki ağabeyim İlgilenir" diye yanıma almıştım. İyi ki bunu yapmışım.

Bir hafta süresince ağabeyimin yanına oturup, ona notları okudum. Hayatını, bütün hayatım, ikimiz gözden geçirdik; yeni baştan yaşadık.

Doğumu... Annem ondan “iri gözlü, uzun kirpikli, sarışın bir bebek” diye bahsederdi. Üçüncü çocukları... Diğer iki oğlan hep anneme benzermiş. Halbuki bu bebek tıpkı babam... Sanki İsmet Paşa'yı kundaklayıp, beşiğine yatırmışlar...

Onu görür görmez İçten İçe bir kız ümit eden babam, ona bayılmış. Nihayet kendine benzeyen bir evlat sahibi olmuştu. İsmi ailenin "erkek dalı anlamına gelsin diye Erdal" koymaya karar verir...

Çocukluğu 2 yaş büyük ağabeyisi Ömer ile "İsmet Paşa'nın Çocukları" olarak büyümesi. Ömer dışarıya dönük, şakacı, hatta büyüklere oyunlar oynamaktan çekinmeyen yaramaz bir çocuk. Okulda, sporda, her yaptığında başarılı... Erdal'ın Ömer Ağabeyi.

Erdal ise içine kapalı, daha sakin bir çocuk. İnatçı, tok sözlü, annesine çok düşkün... Hatta ondan ayrı bir ilgi sevgi bekleyen babasını kıskandıracak kadar...

Babası ona "Hangimizi daha çok seviyorsun? Anneni mi, beni mi" diye sorunca, cevabı hep "Annemi!" olurmuş. Onu hediyelerle kandırmaya çalışmış, olmamış. Sonunda uzaktan babasının elinde bir oyuncakla geldiğini görünce o sormadan "Annemi" diye bağırması!

Babam bunu gülererek anlatır: Çocuklar o yaşta riyakarlığı (ikiyüzlülüğü) bilmezler, onlara biz büyükler bunu öğretiriz diye ilave ederdi.

Ama ağabeyime kimse riyakarlığı öğretemedi.

Çalışkan ve sorumluluklarının bilincinde... Ortaya çıkmaktan, dikkat çekmekten hoşlanmazdı.

O yaşlardan itibaren İleride ona kişiliğini kazandıracak olan bütün huyları, özellikleri beliriyor. Ben de aileye katılmış oluyorum.

Ben okuyordum, gözlerimizin önünde, o çocuğun büyümesi canlanıyor, Bir film gibi bütün hayatı geçiyordu.

Ağabeyim gözleriyle benim okuduklarımı takip ediyor; hatta yanlış yazılmış, isimleri kendi eliyle düzeltiyordu.

O günleri tekrar yaşamaktan ne kadar mutlu oluyor, birbirimize takılıyor, gülüyor, eğleniyorduk. Hastalığımı unutmuş, geleceğe ümitle bakıyorduk.

Sıra yüksek öğretimini seçmesine gelmişti. Ona diplomatlığı yakıştıranlar olmuştu. O ise felsefe ile fizik arasında kararsızdı. Babam felsefeye ömür verilmez; fiziği tercih et deyince Fen Fakültesi'ne karar veriyor. Fakat felsefeye olan İlgisi hep devam ediyor. Her zaman olaylara bir filozof gözüyle bakmaya çalışıyor.

Size Erdal Ağabeyimin 1950 seçimlerinden sonra babama yazdığı mektuptan bir parça okumak istiyorum:

Sevgili Babacığım,

Dün sabah erkenden Ömer'in çoğunluğu kaybettiğimizi bildiren telgrafım aldım. Akşam gazetelerinde biraz havadis vardı. Malatya'dan seçildiğinizi, fakat genel sonucun 150'ye karşı 300 civarında olduğunu yazıyordu. Geçmiş olsun! Ne kadar ihtiyatlı beklenmiş olursa olsun gene bir şok tesiri yapmıştır herhalde. Umarım şimdiye kadar hepsi geçmiş, neşeniz yerine gelmiştir.

Tafsilattan haberim yok tabii. Bir haberde seçimlerin gayet muntazam geçtiğini, büyük bir çokluğun seçimlere katıldığını okudum; çok sevindim. Asıl başarı bu. Netice itibariyle memleketimizde demokrasi olduğunu dünyaya İspat edecek kesin olay, düzgün, hadisesiz bir iktidar partisi değişmesi geçirmektir. Bunu yapabilirsek, bu seçimlerin hakikatte en büyük zaferimizi İlan ettiği anlaşılacak. Gerisinin ne ehemmiyeti var, canınız sağ olsun.

Ankara'dan kaybettiğinize (eğer doğruysa) de hiç aldırmadım. Büyük şehirlerin iktidarı tutmadıkları umumi kaide aşağı yukarı. Başka demokrasilerde liderlerin baş şehirlerden seçildiklerini sanmıyorum.

Bir defa da muhalefet liderliğini tecrübe etmek mukaddermiş demek. Bunun da başka bir tadı olacak herhalde. Memlekete hayırlı olsun. İnşallah Demokrat Parti iktidarı bir duraklama devresi olmaz, yürümekte olduğumuz ilerleme yolunda sendelemeyiz.

Babam 22 Mayıs 1950 Pazartesi günü cevap veriyor

Sevgili Erdalım,

Şimdi (saat 14.00) 15 tarihli mektubunu aldık. İlk duyguların. Ne kadar İyi yürekli, filozofik ve ahlâklı yazıyorsun. Teşekkür ederim. Seninle bir daha iftihar ettim. Evimize

taşındık. İçinden hiç çıkmamış gibi bir rahatlık İçindeyim. Bu mektubumu eski kütüphanemden yazıyorum. Annen bir haftadır taşınma İçin pek çok çalıştı. Yorgun olduğunu görüyorum. Ama sıhhati, neşesi yerinde çok şükür. Özden, Ömer, büyükannen herkes vaziyeti iyi ve tabii algılar. Benim üzüntüye düşmemekliğim için bütün hünerlerini kullandılar. Hepsinin, kıymeti, gönlümde bir derece daha artmıştır, eğer buna imkan var ise...

Babamın Erdal'ın filozofik görüşü üzerinde durması dikkatimi çekti Felsefeye ömür verilmiyor ama felsefe doğru düşünenlere hep yardımcı oluyor.

Bu arada ilerlemiş, bekârlığından evlilik dönemine geçmiştik. Artık eşi Sevinç aramıza katılıyor, eksikleri tamamlıyor. Anlaşamadıkları bir konu çıkınca, ağabeycim, sevgili eşine dönüyor "tabii sen haklısın karıcığım" diye gülüyordu, mesele kapanıyordu.

Ne güzel bir "50" yıl geçirmişler!

Çocukları olmadı ama hep birbirlerini çocukları gibi sevdiler.

Yıldönümü benim orada olduğum günlere rastladı. Tekrar, tekrar kutladık.

Satır satır ağabeyimin hayatını okurken, onu çok iyi tanıdığımı zannetmeme rağmen gene şaşıtım tarafları oldu.

Küçüklüğünden beri olayları ve insanları duygularına kapılmadan nasıl tarafsız bir ilim adamı gözüyle, titizliği ile İnceliyor, tanımlamaya gayret ediyordu.

Sonraları da toplumumuzda yapılan tartışmaların hep duygularımız üzerine dayandığını, bunun yanlış olduğunu anlatmağa çalışırdı. Asıl, aklımız mantığımızla sorunlarımıza bir çözüm bulabileceğimizi savunurdu.

Politikaya atıldıktan sonra gazeteci arkadaşları onun TBMM toplantılarında veya seçim seyahatlerinde matematik, fizik problemleri çözdüğünü görür pek şaşarlardı.

Onun için her olay, her kişi çözülmesi, anlaşılması gereken bir problemdi.

Bu arada kendisini de bir denek gibi görüp, merak edip, araştırmış olduğunu keşfediyordum.

Erdal kimdi? Nasıl bir insandı? Kime çekmişti?

Annem çok hoşgörölü bir insandı. Herkesin İyi tarafım bulmağa çalışırdı. Örneğin, onun için dünyada çirkin İnsan yoktu. "Onu da Allah yaratmış" der geçerdı. Bir kişı hakkında bir rivayet çıktığında, hemen İyi yorumlardı. Kötüye inananlara pek şaşardı.

Sabırlıydı, herkesi İdare etmesini bilirdi. Kalabalık bir aile İçinde bütün sorumluluklarını hep güler yüzle taşırdı.

Annesine çok düşkün olan ağabeyim anlaşılıyor ki onu çok yakından izlemiş ve bu yönlerinin tesirinde kalmış.

Okulda arkadaşlarına yardım hevesi... Sorumluluktan kaçmamak...

Bana başka türlü yardım ederdi. O lise, ben İlkokul talebesi iken bir şey sorunca bana İlk evvela kendi olanaklarımla çözmeme önerir, sonra yardım ederdi.

Bütün ömrü boyunca aile içinde, üniversitede, politik hayatında hep uyumlu, güler yüzü ile hatırlandı.

İnatçı, İsteddiğini bilen fakat hiç kırıcı olmayan bir İnsandı.

Ömer ve Erdal İnönü satranç oynarken İsmet Paşa da onları izliyor

Ağabeyim bilim inancını, tutkusunu araştırma, öğrenme hevesini babamdan almış. Babam da her Şeye meraklıydı. Bütün yeni buluşlara açıktı. Bilmediği konulara hep genç bir öğrencinin heyecanı ile yaklaşırdı; ona yeni ufuklar açan çalışmalar yapmaya bayılırdı.

Ağabeyim de "Merak" konusu üzerinde çok dururdu. Eski bir sözlüğe bakmış ve merakın "üstüne vazife olmayan işlere karışmak" olarak tanımlandığını görmüş ve çok şaşırmış.

Toplumumuzda "Merak" şüphecilik, teşvik edilecek yerde tam aksine sınırlandırılıyor, yok ediliyordu.

İşte ülkemizde bilimde 300 sene geri kalmış olmamızı bu merak eksikliğine bağladık.

Özgür düşünceye sahip olmamıza,

Bilim insanı olmak, ilimde ilerlemek bir şeyler keşfedilmek ancak merak ederek, araştırma yaparak, bilim meseleleri çözerek, sağlanabilirdi. Buna İnanıyordu.

Size babamın mektuplarından bazı örnekler vermek isterim.

Babamın Ömer Ağabeyim 'e yazdığı bir mektupta yazılı bir eser bırakmaya çok hevesli olduğunu öğreniyoruz.

Erdal Amerika da okurken 4 Şubat 1948'de, babam ona yazdığı bir mektupta şöyle diyor:

"İyi bir akademik tahsile ne kadar ehemmiyet verdiğimi bilirsin. Hepimiz öğrenmek, hem de akademik ilim düşünüyüz. Bunun zevki ve şerefi, aile içinde sana nasip olacak. Hepimiz seninle ayrıca iftihar duyacağız. Seçkin bir ilim adamı yetiştirmek bir aile için ne mutlu".

İşte bu mutluluğu hem ağabeyimin kendisi duydu hem de babamın dediği gibi hepimize duyurdu. Erdal Ağabeyim babamın hayal ettiklerini gerçekleştiren evladı oluyor.

Tevazuu... Doğal.. Onu gördük, öyle yetiştik.

Babamın bizim şımarık çocuklar olarak büyümemizden çok korktuğunu sonraki yıllarda öğrendik.

Pembe Köşk'te sofrada arkadaşlarına bu korkusunu anlatırken duyduk.

"Genç bir subayken, zamanın bazı saray ve Bab-ı Ali Erkanının çocuklarının birçok şımarık davranışlarını duyardık. Büyük bir şatafat ve azamet içinde dolaşırlar, bizim gibi İnsanlara hiç yüz vermezlerdi. Ama sonra harpte subay olarak yanıma geldiklerinde görevi ne kadar zor kabul ettiklerini gördüm. Benim çocuklarım da böyle şımarık büyüyecekler, bir işe yaramaz İnsanlar olacaklar diye ödüm kopardı, ama şansım varmış böyle olmadılar."

Şans mı? Marifet mi? Çocuklarını yetiştirirken, eğitirken uyguladığı yöntem gösterdiği dikkat mi?

Bakın, Ömer ağabeyime 29 Mart 1943 'te yazdığı bir mektupta önemsedığı konu ne?

Canım oğlum Ömer'im;

Dün seni göndermek bize zor geldi. Sebat ettik; dayandık. Benim çocukluğum imkânsızlıktan dolayı mahrumiyet içinde geçmişti. Senin gençliğın, imkânlardan kendini mahrum edeceğın için mahrumiyet içinde geçecek. Vazife icaplarım hayatta her şeyden üstün tutan bir yolun yolcularıyız. Baban bu yol üzerinde yürümekten zararlı çıkmadı. Oğlum aynı yollardan geçsin dilerim.

Herkesin onu güler yüzü ile hatırlamasına neden olan mizah yeteneğini de kendisi şöyle anlatırdı:

Ben söylenenleri dikkatle dinler, anlamağa çalışırım. Çıkardığım sonucu da en doğru, en kısa şekilde ifade ederim. Bunu herkes gülünç buluyor... Ben bir şey uydurmuyorum ki !

Müsvettelerin sonuna geldiğimizde baktık eksik birkaç yıl kalmış.

Sordum:

"Yollama ben dönünce bitiririz" dedi,

Döndü ama bitiremedik.

Vasiyeti var mı diye soruyorlar? Hayatının son yıllarında kaleme aldığı anılarının hepsi onun vasiyeti. Türk gençlerine mektupları, önerileri.

Ona gösterilen İlgi, sevgi seli gençler, her yaştaki gençler, Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'nin gençleri tarafından çok İyi anlaşıldığını gösteriyor.

Erdal Ağabeyimin vasiyeti yerine ulaşmış...

BİLİMSEL ETKİNLİKLERİ, BİLİM TARİHİ ÇALIŞMALARI VE ALDIĞI ÖDÜLLER

Değerli kuramsal fizikçimiz Koç Üniversitesi Fizik Bölümü Öğretim Üyesi ve TÜBA aslı üyesi Prof. Dr. Tekin Dereli, İnönü ile nasıl tanıştığım, onun bilimsel kimliğini ve kişiliğini, ODTÜ' de yöneticilik yaptığı dönemi şöyle anlatıyor: " Erdal İnönü'yü ilk kez, 1967 baharında Ankara Fen Lisesi' ne gelip bizlere bir tanıtım konuşması yaptığı sırada tanıdım. Büyük

ümitlerle ve Türkiye' ye bilim İnsanı yetiştirmek için kurulmuş olan Ankara Fen Lisesi'nin artık mezuniyet yılına gelmiş İlk öğrencileriydik. Üniversite sınavına başvurmadan önce bölüm tercihlerini yapmamız gerekiyordu. Bu tercihi temel bilimler yönünde yapmamız için, öğretmenlerimiz yoğun bir gayretle her hafta bir

başka konuşucuyu liseye davet etmekteydi. Erdal İnönü örneğine bakarak, ODTÜ Fizik Bölümü' ne yüksek bir puanla girdim. 1967 Ekim'inde başlayan öğrencilik yaşamım, hareketli ve heyecanlı olduğu kadar verimli bir şekilde 1976 yılında doktoramı alana kadar ODTÜ' de geçti.

Erdal İnönü' den aldığım İlk derste, onu şahsen tanımam bende unutulmayacak bir İz bıraktı. ikinci sınıfta Süha Gürsey' den aldığımız "bilim tarihi" dersinin 1969 bahar dönemindeki devamının, o sırada bir dönem İçin ziyarete gittiği Princeton Üniversitesi'nden dönüşünde Erdal İnönü tarafından verileceğini duyduk. Bu, son derece sıra dışı bir dersti. Erdal Bey, önce bibliyografya taramalarında görevler vererek, bizim çağdaş Türk fizikçileri, matematikçileri ve kimyacılarının makaleleriyle tanışmamızı sağladı. Kütüphanelerde bilimsel

dergileri ve abstractları kullanarak atıf çıkarmayı öğrendik. Sonuçta standart bir bilim tarihi kitabım izlemedik ama, makale yazımının ve güncel araştırmaları İzlemenin önemini Türkiye'nin bir sonraki nesil bilim insanları Erdal İnönü' den öğrendiler.

1969 yılının sonlarında Erdal İnönü, önce vekaleten sonra asaleten ODTÜ rektörlüğü görevini üstlendi. Bu zor günlerde yoğun İşleri arasında bizlere 4. sınıf kuvantum mekaniği derslerini de verdi. 1970-1971 ders yılının karışık günlerinde, değil derse gelmemek, geç kaldığımı bile hatırlamıyorum. Her bakımdan örnek alınacak bir öğretim üyesiydi.

Rektörlükten ayrıldıktan sonra yüksek lisans ve doktora öğrencileri olan bizlere verdiği "fizikte matematik yöntemler" ve "istatistik mekanik" dersleri, zevkle ve tatmin duyarak verdiği kanaatinde olduğum yüksek düzeyli derslerdi.

Erdal Bey, aynı zamanda benim doktora ders danışmanımdı. Matematik Bölümü' nün en zor bazı derslerini almamı önerdiğinde, hiç itiraz etmeden gidip alışımın ne kadar isabetli olduğunu sonradan anladım. 1972-1973 ders yılında bir sene İçin ODTÜ' ye tekrar gelen Feza Gürsey' le beraber doktora yeterlilik sınavımı verdiler. Beni Yale Üniversitesi'ndekileri aratmayan zorlukta yazılı ve sözlü iki günlük bir sınavdan geçirdiler. Bu sırada Feza Gürsey' den "görelilik kuramı" ile "gurup temsilleri" derslerini de aldığım için, yurtdışında her yerde kolayca ulaşamayacağım nitelikte bir fizik eğitimini ODTÜ' de tamamlamış oldum.

Erdal İnönü her zaman, her yerde soyadı ve unvanlarıyla değil, sadece Erdal Bey olarak anıldı. En yüksek idareciden öğrencilere, bölümdeki görevlilere kadar herkesten aynı saygıyı gören ve 'Bey' hitabını her yönüyle hak eden olgun bir insandı.

Üniversite dışında olup Erdal Bey' in bilimsel yönünü bilmeyenleri, onun dünyaca tanınan çok önemli bir bilim İnşam olduğuna İnandırmak zor oluyor.

Erdal Bey, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi'ni bitirdikten sonra CALTECH'te doktorasını yaptı; daha sonra Princeton Üniversitesi'nde I yıl Nobel Ödüllü kuramsal fizikçi Eugene Wigner ile çalıştı. Bu dönemde çözdükleri çok önemli bir fizik problemi nedeniyle İnönü adı dünya çapında tanındı. Yıllar geçtikçe ünü daha da yayıldı. "İnönü-Wigner Gurup

Büzülmesi" yöntemi o kadar iyi biliniyor ki kuramsal fizikçilerin bu yöntemi kullandıkları zaman orijinal makaleye atıf vermeleri bile gerekmiyor. Nitekim 2004 yılında Erdal İnönü, bu çalışması nedeniyle "Grup Kuramı ve Temel Fizik Vakfı" tarafından iki yılda bir verilen Wigner Madalyası ile ödüllendirilmişti. Bu madalya, fiziğin anlaşılmasına grup kuramı yoluyla yapılan katkıları ödüllendirmek için veriliyor.

Wigner Madalyası çok önemli bir ödül olduğu için, İnönü'nün yaptığı çalışmanın ayrıntılarına girmeden, bu ödülü nasıl kazandığının öyküsünü Türk Fizik Derneği (TED) İzmir Şubesi Başkanı Prof. Dr. Kayhan Kantarlı' dan öğrenelim:

Prof. Dr. Kayhan KANTARLI

(Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Fizik Bölümü Öğretim Üyesi)

Gurup Kuramı ve Temel Fizik Vakfı (ABD) Wigner Madalyası'na bu yıl matematiksel fiziğe yaptığı önemli katkılar nedeniyle ünlü fizikçimiz, Türk Fizik Derneği (TED) Onur Kurulu üyesi Prof. Dr. Erdal İnönü layık görüldü, 1963 Nobel Fizik ödülü sahibi Macar asıllı kuramsal fizikçi Eugene Paul Wigner onuruna İki yılda bir verilmekte olan Wigner madalyası, grup kuramının fizik problemlerine uygulanmasıyla ilgili yöntemler geliştiren fizikçilere verilmektedir. Profesör İnönü, madalyasını 2-6 Ağustos tarihleri arasında Meksika'da toplanacak olan Fizikte Gurup Kuramı Yöntemleri 25. Uluslararası Kolokyumunda düzenlenecek bir törenle alacaktır.

Wigner madalyası 1986 yılında ünlü bilim insanımız Feza Gürsey'e de verilmişti. Wigner madalyası ile onurlandırılacak olan fizikçiler kuramsal fiziğin önde gelen bilimcilerinden oluşan uluslararası bir seçici kurul tarafından, adayların bilimsel eserlerinin fizik araştırmalarındaki etki faktörleri değerlendirilerek seçilmektedir. Grup Kuramı ve Temel Fizik Vakfı Mütevelli Heyeti İle Gurup Kuramı Uluslararası Kolokyumu Daimi Komisyonu tarafından seçilen bu yılki seçici kurul Arno Bohm (ABD), K.Nishijima (Japonya), Allan Solomon (İngiltere), Arthur S-Wightman (ABD) ve Kurt Bernardo Wolf (Meksika)'dan oluşmaktadır .

İzmir kitap fuarındaki etkinliklere katılmak üzere geçtiğimiz günlerde geldiği İzmir'de, 1976-1987 yılları arasında genci başkanlığını yaptığı Türk Fizik Derneği'nin İzmir şubesini de

ziyaret eden Profesör İnönü, sorular üzerine Wigner madalyasına layık görülen bilimsel çalışmaları hakkında açıklamalarda bulundu, İnönü doktora öğrenimini CALTECH'te tamamlamaya çalışırken o sırada hakkında çok az şey bilmesine karşın büyüleyici bulduğu matematikteki grup kuramına karşı şiddetli bir merak duymağa başlar. Doktora sonrasında gurup kuramının fizik problemlerine uygulanması konusunda çalışmayı çok arzu etmektedir. CALTECH'te İken bu alanda dünyanın en meşhur otoritesinin E.P. Wigner olduğunu öğrenir.

Ziyaretine gittiği Wigner'le yaptığı görüşmede doktorasını tamamladıktan sonra, Türkiye'ye dönmeden önce, misafir araştırmacı olarak Princeton Üniversitesi'nde kendisiyle bir süre çalışmak istediğini söyler. Doktora danışmanından aldığı iyi bir referans mektubundan sonra Wigner, İnönü'yü birlikte çalışmak üzere Princeton'a davet eder.

Böylece çok istediği ve merak ettiği bir problem üzerinde çalışmaya başlayan İnönü, Princeton'daki altı aylık çalışma süresinde Wigner'le geliştirdikleri matematiksel fizik modelinin araştırmacılar tarafından zamanla "İnönü-Wigner Büzülmesi" diye anılmağa başladığını ve kuramsal fizikçiler tarafından son yıllardaki birçok araştırmada kullanılmakta olduğunu belirtti.

İnönü, Princeton'a geldikten sonra Wigner'in ofisinde yaptıkları ilk görüşmeyi 1997 de İstanbul Feza Gürsey Enstitüsü'nde yaptığı "Gurup Kontraksiyonlarının Tarihi" konulu konuşmasında şöyle anlatıyor, **“Önce CALTECH'te gördüğüm eğitim hakkında ayrıntılı bilgi verdim ve kendisiyle bir gurup kuramı problemi üzerinde çalışmak istediğimi söyledim. Bana gurup kuramı hakkında birkaç soru sorunca benim bu alandaki bilgimin çok yetersiz olduğunu anladı. Herhangi bir problem verip vermeyeceği hakkında hiçbir şey söylemedi. Fakat görüşmemizin sonunda beni çok nazik bir şekilde öğle yemeğine davet etti... Yemekten sonra beni tekrar ofisine aldı ve homojen olmayan Galilei gurubunun indirgenemeyen tekil gösteriminin belirlenmesi üzerinde çalışmayı önerdi.”**

İnönü böylece gurup kuramının fizik problemlerine uygulanışı konusundaki büyük çalışma arzusunu gerçekleştirmek olanağı bulmuştu. Gurup kuramı hakkında o zamanki bilgisi yetersiz olmasına karşın Wigner'in birlikte çalışmayı önermesi, hiç şüphesiz gösterdiği bilimsel merak ve o güne kadar yaptığı çalışmaların yarattığı olumlu İzlenimin sonucuydu. Bilimsel merak ve istek. Sonunda meyvesini verdi ve birlikte yaptıkları çalışma 1953 yılında "Proceedings of the National Academy of Sciences" dergisinde yayınlandı.

İnönü ve Wigner 1953 yılında” **klasik mekaniğin, rölativistik mekaniğin bir limit hali olduğu ve bu nedenle de Galilei gurubunun rölativistik mekanik gurubunun bir limit hali olması gerektiği**” gerçeğinden yola çıkarak yeni bir model ortaya koydular ve bir gurubun tekil sonsuz küçük elemanlarının transformasyonu ile yeni bir grup elde etmek işlemine önceki grubun **kontraksiyonu** adını verdiler.

İnönü'nün 2004 Wigner madalyasına layık görülmesinde hiç şüphesiz diğer çalışmaları yanında, 1953 de Wigner ile yaptıkları çalışmanın ürünü olan matematiksel fizik modeli büyük bir paya sahiptir. Çünkü bu model, makroskobik evrenden atom altı evrene kadar tüm etkileşimleri günümüzde "sicim" ve "zar" teorileri vasıtasıyla açıklamaya çalışan fizikçiler için son yıllarda oldukça sık kullanılan önemli bir araç haline gelmiştir.

Erdal İnönü'nün, 1953 yılında ortaya koydukları bir matematiksel fizik yönteminin, bilimsel bir dergide yayınladığı tarihten 51 yıl sonra bir onur madalyasına layık görülmesi, temel bilimlerin değeri ve önemi açısından son derece öğretici bir örnektir. Bu olgu, yalnızca söz konusu buluşa özgü olmayıp temel bilim araştırma sonuçlarının etkisiyle ilgili karakteristik bir özelliktir. Ayrıca, "bilim için bilim" anlayışının ve "bilimsel merakın değerini gösterir. Çünkü temel bilim araştırmalarının önemi ve değeri, bilimsel ve teknolojik gelişimlere katkı sağladıkça çok daha iyi anlaşılır. Bu araştırmaların bilim ve teknolojiye etkisinin ortaya çıkışı genel olarak oldukça uzun bir süreçtir. Temel bilim araştırmalarının bu özelliğine birçok örnek verilebilir. Bunlardan çok çarpıcı olan birkaçını burada belirtmekte yarar vardır.

Bilindiği gibi 2003 Nobel Fizik Ödülü üstün iletkenler (süperiletkenler) ve üstün akışkanlar (süper akışkanlar) kuramına olan öncü katkıları nedeniyle ortaklaşa olarak **Alexei A. Abrikosov, Vitaly L. Ginzburg ve Anthony J. Leggett'e** verilmişti. Ödülü paylaşanlardan Abrikosov ve Ginzburg 1950'lerde üstün iletkenlik kuramını geliştirmişler, Leggett ise 1970'lerde keşfedilen yeni bir üstün akışkanlık tipini (He İzotopunun Üstün akışkanlığını) açıklamıştı. 2003 Nobel Fizik Ödülü sahipleri olan bu bilim İnsanları 33- 53 yıl önceki çalışmalarının bilim ve teknolojiye olan etki ve kalkılan İyice ortaya çıktıktan sonra ödüllendirildiler.

Abrikosov'un 1950'lerden gelen ve tip II üstün iletkenliğini açıklayabilen makalelerine son on yıl boyunca yapılan çalışmalarda sayısız atıf yapıldı. Abrikosov'un tezini dayandırdığı kuram, 1950'lerin başlarında Ginzburg ve Landau tarafından formüle edilmişti (Landau başka bir çalışması dolayısıyla 1962 Nobel Fizik Ödülünü kazanmıştır). Bu kuram o zaman da bilinmekte olan üstün iletkenliği ve üstün iletkenlerdeki kritik manyetik alanı açıklayabilmek için tasarlanmıştı. Üstün iletkenlik hakkındaki bilgiler devrim sayılan uygulamalara yol açtı. Üstün iletkenlik özelliği gösteren yeni bileşikler keşfedildi. Son bir kaç on yıl boyunca yüksek sıcaklıklarda üstüne etkenlik gösteren çok sayıda malzeme geliştirildi ve bunlar üstün iletken mıknatıslar gibi son derece önemli teknolojik gelişmelere yol açtı. Yüksek sıcaklık üstün iletkenlerin tümü Abrikosov'un teziyle açıklanabilen tip-II üstüne etkenliğe sahipti.

Diğer taraftan ^4He ün üstün akışkanlık özelliği diğerlerinden çok önce 1930' ların sonunda **Pyotr Kapitsa** tarafından keşfedilmişti. Olayın fiziksel açıklaması hemen arkasından genç kuramcı Lev Landau tarafından yapıldı. Yaklaşık 32 yıl önceki bu çalışması nedeniyle Landau'ya 1962 Nobel Fizik Ödülü verildi. Kapitsa'ya ise Nobel Fizik Ödülü ancak 48 yıl sonra 1978 de verildi.

^3He İzotopunun üstün akışkan hale geçişi İse ancak 1970lerİN başlarında David Lee, Douglas Osheroff ve Robert Richardson tarafından keşfedilmiş ve üçlüye 26 yıl sonra 1996 Nobel Fizik Ödülü verilmişti.

Yeni üstün akışkanın özelliklerinin açıklanmasında başarı sağlayan ilk kuramcı 1970' lerde İngiltere Sussex Üniversitesinde çalışan Anthony Leggett olmuştu. Leggett 2003 Nobel Fizik Ödülü'ne ancak kuramının deneycilere, sonuçlarını sistematik bir şekilde açıklayabilecekleri bir çerçeve sağladığı anlaşıldıktan ve He deki üstün akışkanlık için formüle ettiği kuramının parçacık fiziği ve kozmoloji gibi fiziğin diğer alanlarında da yararlı olduğu görüldükten sonra ortak olabildi [5].

Temel bilimlerin değerinin ve öneminin çok güzel özetlendiği yukarıdaki makalenin ardından, ODTÜ Fizik Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Cengiz Yalçın'ın kaleminden de İnönü'nün bilim insanı kimliğini ve bilimsel yöneticilik anlayışını

öğrenelim: "Sayın İnönü" yü sadece bilimsel başarıları ile değerlendirmek ve genç kuşaklara örnek göstermek, sanırım ülkemizin yetiştirdiği bu çok yönlü İlginç insana haksızlık olur. Anılarını kendisine özgü üslubu ile anlatan usta bir yazar; siyaseti polemik değil bilgi ve güvenilirlik üstüne kuran, hizmet etmeyi popülist olmağa yeğleyen bir siyaset adamı; her türlü kültürel etkinliğin destekleyicisi ve izleyicisi bir entelektüel; yüzünden hiç eksik olmayan tebessümü ile çevresine sevgi, saygı ile yaklaşan bulunmaz bir dosttur Erdal Hoca. Onu tanımak, öğrencisi olmak, ondan bir şeyler öğrenmek, yakın çevresinde bulunmak, bilimsel, sosyal. Kültürel ve siyasi konuları tartışmak başlı başına bir keyiftir.

Sevgili hocayı 1956-1957 ders yılında, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Fizik Bölümü'nde verdiği klasik mekanik derslerinde, bir öğrenci olarak tanıdım.

İkinci Dünya Savaşı'nın talihsiz Hiroşima soykırımını İle sonuçlanmasından rahatsız olan ABD yönetimi dünya kamuoyuna kendisini bir miktar bağışlatmak amacıyla 'Barış İçin Atom' adlı bir programı uygulamaya koymuştu. Programın amacı dünyanın çeşitli ülkelerinden bilim insanları ABD'ye davet ederek onların nükleer fizik konusunda bilgi ve görgülerini artırmaktı. Ülkemizden bu program çerçevesinde Erdal İnönü de dahil birçok bilim insanı ABD'ye gitmiştir. Bu çalışmalar sonunda 'Barış için Atom' başlığı altında birkaç cilt olarak basılmıştır. Erdal İnönü'nün bu program içinde yayınlanan çalışması bir nükleer reaktörün kalbindeki nötron enerjilerin fonksiyonu olarak, kalbin dışına sızacak nötron akısının erişimini birinci yaklaşıklıkla hesaplamaktı. Kendisine Wigner tarafından verilen bu problemi, Erdal Hoca'nın yönetiminde ikinci yaklaşıklık ile yüksek lisans tezinde çözmüştüm. Bilmeyene karmaşık görünen, fakat esasında çok basit bir matris cebiri kullanarak çözdüğüm problem bana güven vermişti. Bu problemin çözümünde probleminden çok, bilimsel araştırmaların nasıl yapılacağını öğrenmiş oldum. Tüm yaşamım süresince bu anlayışı taşıdım. **Sevgili hoca sadece bir bilgi**

taşıyıcısı değil, aynı zamanda öğrencilerine yeni bilgi üretiminin yollarını gösteren bir ermiş gibi idi.

Erdal İnönü' nün en önemli çalışmasını birlikte gerçekleştirdiği Nobel Odüllü E. P. Wigner'i Türkiye' ye geldiğinde tanıdım. Wigner'in ne kadar değerli bir bilim insanı olduğunu, Theory of nuclear chain reactors kitabını Erdal Hoca derslerde takip etmeğe başlayınca anlamıştım. Kendimce Wigner gibi bir bilim adamının yönetiminde doktora yapmayı hayal etmeye başlamıştım. Gerçi bunu gerçekleştiremedim. Ancak Erdal Bey'in gayretleri ile Yale Üniversitesi'nden ODTÜ öğretim üyesi olarak gelen, kanımca tüm zamanların en değerli Türk fizikçisi Feza Gürsey'in referansı ile çok ünlü bir bilim adamının yönetiminde doktora yapma şansına sahip oldum. Feza Hoca' dan doktora konuları ve hocaları İle İlgili bilgi alırken, kendisine hayallerimi aktardığımda söylediği Şu cümle hiç aklımdan çıkmamıştır, 'Bak Cengiz; insan doktora yaptığında ancak ne kadar cahil olduğunu anlar'. Bu cümleye o zaman bir anlam verememiştim. Bana bir yerde cahil olduğumu söylüyordu, ama neden? Yani benim gibi birisi Erdal İnönü olamazdı. Nobel ödüllü birisi ile çalışmanın belli bir standardı vardı. İşte Erdal İnönü böyle bir standardın insanıydı. Türkiye'de siyasete bulaşmış bilim ne Erdal İnönü' nün ne Feza Gürsey' in ne de Cahit Arf' ın standardını anlayabilecek seviyede değildi. Bu değerli bilim insanlarından sonra gelen bizim kuşak, aydınlanma kültüründen yoksun görgüsüz siyasetin ağırlığı altında ezilmişizdir. Aklın ve nedenselliğin egemen olduğu dünyada, uluslararası standartlarda araştırma yapmanın bir yaşam tarzı olarak benimsendiği ve Türk bilimine bir standart getiren ODTÜ, köy enstitüleri gibi, yoz siyasete kurban edilmiştir. ODTÜ'yü ODTÜ yapan bu değerler, Erdal Bey' de dahil olmak üzere küstürülmüş üniversiteden koparılmıştır. Böyle bir yoz kültürün günümüzde egemen olduğunu görmek İnsana hüznün vermektedir. Yandaşlık ve cahil kurnazlığı hep bilim kültürüne galip gelmektedir, Doktora çalışmalarımı tamamlayıp yurda döndüğümde Erdal İnönü'yü ODTÜ Fen Fakültesi Dekanı olarak buldum. 1966 yılında askerliğimi AR-GE de yaparken yarı zamanlı olarak ODTÜ'de ders vermeye başladım. Askerliğim biter bitmez asistan profesör olarak fizik bölümüne atandım. Yaşamımda bu dönem kadar keyif aldığım dönemler çok az olmuştur. Erdal İnönü dekan, Feza Gürsey kuramsal fizik bölümü başkanı, Cahit Arf matematik bölümü başkanı, Bahattin Baysal kimya bölümü başkan, Türkiye biliminin yüzde yetmiş beşi yürüyüş Feza Hoca'nın çevre sokaktaki evinde toplanır, tarih, arkeoloji, felsefe, sanat tartışırız. Kendimi antik çağın akademialarında yaşayan bir zaman kitaplarda zannedirdim. Buralarda yolcusu bulamadığım pek çok şey öğrendim. Sanki Erdal Bey böyle bir atmosferi sürekli kılan bir güvence gibiydi -Her türlü

problemi onun çözeceğine İnanırdık. Süha Hanım' a (Feza Gürsey'in eşi ve bilim tarihi uzmanı) bir problem aktardığımızda Erdal'a söyleyelim cümlesi hâlâ belleğimde.

Basında belli bir kesim, Erdal İnönü'nün rektörlük dönemini İnsafsızca eleştirmiştir. Özellikle siyasete tekrar döneceği hakkında söylentiler dozajı gündem gelince bu eleştirilerin artırılmıştır. Çok satan gazete yazarlarından biri, 5-6 sene önce bir makalesinde, Erdal İnönü'nün ODTÜ'ne gelmiş geçmiş en başarısız rektör olduğunu iddia etmiştir. Sayın İnönü'yü ve onun yöneticilik dönemini yakından takip etmiş biri olarak sayın yazara bir bilgi notu göndermiştim. Ancak yazar kendisine kıymet verip not gönderen bir profesörün bilgisinden yararlanmamış, sessiz kalmayı tercih etmiştir.

Bir rektörden beklenen yönettiği üniversitenin eğitim ve araştırma niteliğini yükseltmektir. Araştırma niteliği yüksek olmayan bir üniversitenin verdiği eğitim daima tartışma konusudur. Sayın İnönü'nün dekanlık ve rektörlük yaptığı dönemlerde ODTÜ yalnız Türkiye'nin değil Orta Doğu'nun en önemli araştırma merkezlerinden biri haline gelmiştir. İsrail' deki Weisman İleri Araştırma Enstitüsü'ne ABD veya AB den veya Japonya'dan gelen misafir araştırmacıların çoğu, dönüşlerinde ODTÜ'ye uğrarlar ve seminerler verirlerdi. Bu dönemi yaşayan birisi olarak ODTÜ'de gerçek bir bilimsel atmosferin oluştuğuna şahit olmuşumdur. Nobel Ödüllü ünlü bilim adamları E.P. Wigner, Geli-Mann, Abdus Salam, DNA molekülünü keşfeden Watson, Mössbauer, parite kırınımları nedeni ile Nobel alan ünlü fizikçi T.D.Lee, aklımda kalan İsimlerdir. Diğer ünlü diğer bilim adamları İse: WİenberG Geofry Chew (ODTÜ verdiği S-Matrİx dersleri kitap halinde Academİc Press tarafından basılmıştır), Sugawara, Moris Jacob (Ünlü bir Fransız bilim adamıdır ODTÜ de iki dönem kalmış ve verdiği dersler kitap halinde Benjamin Press tarafından yayınlanmıştır) G.Barton, Derick Sola Price (ScienceCitation Index kavramım bilime sokan kişi). Bromley (Yale Üniversitesi'nin Fizik Bölümü Başkanı, daha sonraları ABD başkanına bilim danışmanlığı yapmıştır.), manyetik rezonansçı Nirenberg, Bu bilim adamlarından bazıları kısa süreli seminerler vermişler; bazıları bir veya İki dönem ODTÜ de kalıp araştırma yapmışlar ve doktora yönetmişlerdir. Ben bu dönemin haricinde ülkemizde herhangi bir üniversitede veya araştırma merkezinde böylesine yoğun ve yüksek nitelikte bilimsel etkinliklere şahit olmamışım. Bunlar para verilerek getirilen insanlar değil; Erdal İnönü, Feza Gürsey, Cahit Arf, Bahattin Baysal gibi bilim adamlarının yarattığı ortama misafir olanlardır. Şimdi o yazara sormak lazım rektör ve dekan olarak başarısızlık bu mudur? O tarihlerde Türkiye, dünya bilim liginde oynayan bir takımına sahipti. Bir yazarın sorumluluğu topluma doğru ve güvenilir bilgiler sunmaktır; her aklına geleni yazmak değil. Türk medyasında, futbol topuna hiç dokunmadan veya ömründe hiç gol

atmadan futbolcu, hiç şiir yazmadan şiir programlarında yorumcu olmak mümkündür. Ancak akademisyenlerin ve bilim yöneticilerinin (en az spor, sanat ve edebiyat kadar önemlidir) değerlendirilmesini, bu üstatlar lütfen bilim insanlarına bıraksınlar.

Bilimsel ve teknolojik bilgi üretmek ve bunları katma değere dönüştürmek yeteneği; ülkelerin ekonomik performanslarını etkileyen, küresel çerçevede rekabet gücünü artıran bir strateji olarak ortaya çıkmıştır. Böyle bir stratejinin aktörleri üniversiteler ve medreselerini üniversiteye reformu, Osmanlı araştırma kurumlarıdır. 1933 dönüştürmüşken, günümüzde üniversitemizi medreseye dönüştürmek süreci yaşanmaktadır. Ankara Üniversitesinin saygın mezunu sayın İnönü'yü, ülkemizin gurur duyduğu Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)'ın fikir babaları ve kurucuları arasında görürüz. Bilime yaptığı kalıcı katkılar nedeniyle TÜBİTAK Bilim Ödülü ve uluslararası bir değer olan Wigner Madalyası'nı almıştır. Özal döneminde siyasi nedenlerle değiştirilen TÜBİTAK yasasını başbakan yardımcılığı görevinde iken, tekrar değiştirerek bu değerli kuruma bilimsel özerklik kazandırmıştır. TÜBİTAK küreselleşen bilim pazarında ülkemizi temsil etmekle görevlendirilmiş bir kurumdur. Her türlü siyasi akımların üstünde tutulması gerekirken, siyaset anlaşılabilir bir nedenle bu kurumla oynamaktadır. Umarım hükümet bu yanlış yolda yürümeyi bırakarak bilimsel kurumların yönetimlerinde nitelik anlayışını egemen kılar. Erdal İnönü, senelerce, TÜBİTAK içinde yüksek bilimsel nitelik anlayışının yerleşebilmesi için gayret gösterenlerdendir

Erdal Hoca'nın diğer bir uğraş alanı ise ikinci dünya savaşında Nazi baskısından kaçıp Türkiye'ye sığınan bilim adamlarının ülkemiz üniversitelerinin bilim anlayışına yaptıkları katkıların niceliksel değerlendirmesini yapmaktır. Erdal İnönü yönetiminde, ODTU öğretim üyelerinden Naif Türetken'nin (Bolu İzzet Baysal üniversitesi öğretim üyesi) hazırladığı tez kaynak teşkil edecek kadar değerlidir. Bu konu üzerine verdiği birçok seminerde araştırma kavramı üzerinde durmuştur. Bilimsel bilginin, değeri ölçülebilen bir büyüklük olduğunu, Türkiye'deki bilimsel kuruluşlar Erdal Hoca'nın bu çalışmalarından sonra fark etmişlerdir. ÖzeIIikIe Derick Sola Price'ın ODTÜ' de iki dönem kalarak bu konunun metodolojisini anlatması bizleri çok bilinçlendirmiştir. YÖK kanunu çıktığında rektörlüğe atanan 27 profesörden 22 tanesinin Science Citation Index tarafından taranan dergilerde hiçbir yayınlarının bulunmadığı, yani 2547 sayılı yasaya göre profesör dahi olmamaları gerektiğini, Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan bir makalede ortaya koyunca kızılca kıyamet kopmuştu. Ancak artık bilginin değerinin nasıl ölçülmesi gerektiği (parametreler zamanla değişmesine rağmen) Türk bilim hayatında kabul görmüştür. Bu olguda Erdal İnönü'nün katkısı önemli bir

yer tutar. Profesör veya doçent olabilirsiniz; ancak gerçek bir profesyonel olduğunuzun kanıtı, uluslararası saygın dergilerde kaç tane makale yayınladığınıza ve bu makalelere kaç tane atıf aldığınıza bağlıdır.

Ankara Üniversitesi öğretim üyelerinden idealist Rahmetli Hocam Prof. Dr. Rauf Nasuhoğlu'nun öncülüğünde bir fizik vakfı kurma girişimimiz olmuştu. Erdal İnönü'de kurucular arasında yer almıştı. Fakir fizik öğrencilerine burs sağlamak, fizik eğitimine çağdaş normlar getirmek gibi masum amaçları olan vakfın kuruluşu, belki de kurucuların sakıncalı oluşu nedeni ile o günkü askeri yönetimce geciktirilmiştir. Bu gecikmenin özel olarak yapıldığını, Rahmetli Rauf Hoca'dan duymuşumdur. Ancak tutuğunu koparan bir İnsan olan Rauf Hoca'nın üstün gayretleri ile kuruluş gerçekleşti. Ne kadar ilginçtir; vakfın İlk toplantısına ülkemizin en ünlü sakıncalı, Ankara Bahçelievler mahallesinden sevgili arkadaşım Uğur Mumcu da katılmıştı. Kurucusu olduğum bu vakfa kayıtsız kaldığım için kendimi hiç affetmiyorum. Vakfın düzenlediği fizik eğitimi konulu toplantıya çağrılı konuşmacı olarak katılan Erdal İnönü'nün, nedensellik ilkesi üzerine yaptığı vurgular yalnız fizik eğitimi değil bir hayat görüşünü biçimlendirecek kadar etkili olmuştu. Erdal İnönü'nün diğer bir sosyal etkinliği ise Fizik Derneği ile olan ilişkisidir. İstanbul üniversitesi öğretim üyelerinin oldukça eski bir tarihte kurduğu dernek, Türkiye geneline yayılmamış, üye sayısı ve etkinlikleri çok sınırlı mütevazı bir meslek kuruluşu idi. Erdal İnönü demek başkanlığına seçilince, ODTÜ, Hacettepe ve Ankara Üniversitesi'ndeki üyelerin de katılımı ile bir sinerji yaratıldı. Daha sonra demek Türkiye geneline yayılmayı sürdürmüştür. Erdal İnönü'nün başkan olarak İlk İcraatı derneğin adının Türk Fizik Derneği (TFD) olarak değişmesi için bakanlar kurulundan karar çıkartmasıdır (Erdal İnönü 5 Aralık 1975 tarihindeki genel kurul toplantısında derneğin başkanlığına seçilmiş; İnönü'nün girişimleri ile dernek Türk Fizik Derneği adını almıştır). Uluslararası ilişkilere önem veren Erdal Hoca, Avrupa Fizik Derneği'nin her iki senede bir düzenli olarak organize ettiği toplantılardan birini İstanbul Boğaziçi Üniversitesi'nde (7-11 Eylül 1981) gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Boğaziçi Üniversitesi'nin eşsiz güzellikteki yerleşkesinde yapılan bu toplantıya dönemin pek çok ünlü bilim adamı katılmıştır. Bilimsel niteliği, sosyal etkinlikleri ile unutamadığım bir heyecan olmuştur.

Erdal İnönü, acaba bilim alanında neler yapmış hangi başarılarla İmza atmıştır? Yaptıklarını herkesin anlayabileceği basitlik içinde aktarmaya çalışacağım. Erdal İnönü'nün araştırma alanı genelde nötron transport kuramıdır. Nötron, atom çektiğinde bağımlı halde bulunan elektrik yükü taşımayan, kütlesi atoma fiziksel özelliklerini veren ve çekirdek içinde bağımlı halde bulunan, elektrik yüklü protona eşit olan bir atom altı parçacıktır. Nötron

transport kuramı İse, nötronların uygun ortamlarda hareketleri ile ilgilidir. Böyle bir ortamda tek başına bir nötron diğer bir noktadan diğerine hareket ederken, ortamda bulunan serbest nötronlar ve atomlarla çarpışır. Transport kuramı, tek bir nötronun çarpışma sonuçlarından hareket ederek çok sayıda nötronun, yani bir nötron akısının, ortamdaki davranışlarını belirleyen statiksel bir kuramdır. Nötronların nötronlar ile veya atomlarla çarpışmaları, yani nötronların neden olduğu tepkimeler, nükleer fiziğin ilgi alanı içindedir. Transport kuramı, günümüzde enerji bağlamında çok tartışmalara neden olan nükleer güç reaktörleri tasarımlarının dayandığı difransointegral denklemdir. Erdal İnönü çok karmaşık bu denklemin belli sınır şartları altında özgün çözümlerini bulmuştur.

Erdal İnönü bir kuramsal fizikçinin ötesinde matematik bilgisine sahip bir bilim insanıdır. Guruplar kuramı, fiziksel olayların uyduğu uzay zaman bakışimleri göz önüne alınarak geliştirilen bir matematiktir. Transport kuramının temel denklemleri olan doğrusal Öklidyen uzayda öteleme ve dönme hareketlerine karşı değişmez (İnvariant) bir ifadedir. Denklemlerin çözümlerinde guruplar kuramı dönüşümlerini kullanarak saçılma olasılıklarının karşı gelen çözümler arasında genel geçerliliği olan bağıntılar elde etmiştir.

Sabancı Üniversitesi Rektörü matematikçi Prof. Dr. Tosun Terzioğlu, İnönü ile tanışmasını ve gelişen dostluklarını, onu bilime ve yöneticiliğe bakışımı şöyle özetliyor:

“İlk kez Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nin (ODTÜ) kuruluş sürecinde bir araya geldik. 1966 yılında yurt dışında doktora yeni başladığım dönemde, Erdal İnönü doktora bitirir bitirmez ODTÜ'ye gelmemi söyledi ve ben de bunu yerine getirdim. 1968'de ODTÜ'de mesleğe başladım. Erdal Bey dekanı ve bir dönem rektörlük de yaptı. Bu süreçte kişisel dostluğumuz da doğdu. Daha sonra, Boğaziçi Üniversitesi'ne geçti. O zamanlarda da dostluğumuz devam ediyordu. Siyasete girdikten sonra da başbakan yardımcısıydı ve benim TÜBİTAK başkanlığını üstlenmemi istedi. 5 yıl bu görevi yaptım. Erdal Bey'i bilim insanı olarak tanırım. Erdal Bey, fevkalade zeki, esprili, kültürlü, nazik ve bilge bir insandı. Tam anlamıyla bilge bir insandı”. Erdal İnönü'nün 'müthiş bir görev bilinci' ne sahip olduğunu da belirten Prof. Dr. Terzioğlu, bir süre Sabancı üniversitesinde ders verdi ve bu süreçte başlayan hastalığı için yurt dışına tedaviye gittiğinde, derslerini yarım bıraktığı için çok üzgündü. İnönü tedavi için ilk kez yurt dışına gittiğinde beni telefonla arayıp "İsterseniz projeleri bana buraya gönderin, hastanede okuyayım. Okumama İzin var” demişti. "Her konuyu ister siyasi olsun ister başka konu da olsun felsefi çerçeve içine oturtup o şekilde ele almayı çok severdi. Çok kültürlü bir insandı. Tüm bunlara rağmen fevkalade alçak gönüllü insandı. Siyaseti bıraktıktan sonra da kendisini TÜBİTAK Bilim Kurulu üyeliğine davet ettim ve kabul etti. Büyük de katkısı oldu. Kendisini

böyle bir göreve getirmiş kişinin ona bilim kurulu üyeliği teklif etmesini 'nasıl olur?' diye düşünmedi. Yararlı olacağına inanıyordu. Sabancı üniversitesinde de bilim tarihiyle ilgili ders verdi."

Osmanlı döneminden başlayarak Türkiye'de fen bilimlerinde ne gibi gelişmeler oldu bunun hakkında çalışmalar yaptı. Son projelerinden biri de matematiğin gelişimi hakkında yeni bir kitap yazmaktı. Bunu yapamadı; maalesef bitiremedi.

Erdal İnönü siyasetçi olarak zaman zaman yadırganmıştı. Alışıl gelmiş bir İnsan, alışıl gelmiş bir siyasetçi değildi. Zeki ve bilge bir İnsandı. Hangi görevde olursa olsun alçak gönüllüydü. Görevine, kendisinden daha fazla önem verirdi.

Yukarıda fizikçi ve bilimsel yöneticilik kimliğinin ardından şimdi de değerli fizikçimizin bilim tarihçiliği kimliğine göz atalım ve İnönü' nün bu yönünü değerli bilim tarihçimiz Osman Bahadır' dan aktaralım: "İnönü İçin bilim tarihi çalışmaları, hem güncel bilimsel çalışmaların ayrılmaz bir parçası, hem de siyasal ve toplumsal analizlerin ve bir dünya görüşü oluşturmanın zorunlu bir ögesi idi.

Erdal İnönü' nün bilim tarihi çalışmalarını iki bölümde ele alabiliriz. Birincisi, henüz bir fizikçi olarak etkin çalışmalarını sürdürürken yaptığı bilim tarihi çalışmaları; İkincisi, fizik bilimi ve siyasetle ilgili çalışmalarını sonlandırdıktan sonra yaptığı çalışmalar.

Birinci dönem olarak nitelendireceğimiz 1971-1982 döneminde İnönü, çok önemli üç bilimsel araştırmalar bibliyografyası yayınladı. Bunlar 1923-1966 döneminde Türkiye' de fizik (1971 yılında), matematik (1973 yılında), ve kimya (1982 yılında) araştırmalarını gösteren bibliyografyalardı.

Bu üç alandaki kapsamlı ilk bibliyografyalar olan bu çalışmalar, Erdal İnönü' nün bilimsel araştırma mantığının göstergeleri olmaları bakımından da özel bir önem taşımaktadır. İnönü bu çalışmalarıyla, ülkemizde bibliyografya olmadan bilimsel çalışma olamayacağı bilincine çok önemli katkılarda bulunmuştur.

Bu ilk dönemdeki çok önemli bir başka çalışması İse, temel bilimlerde Türk bilim İnsanlarının yaptığı ilk doktoraları saptayan kitap bölümüdür.

Erdal İnönü' nün bilim tarihi çalışmalarının ikinci dönemi, fizik bilimini ve siyasi çalışmalarını bıraktıktan sonra yaptığı çalışmaları kapsayan dönemdir. Fizik çalışmalarını bıraktığı, fakat henüz siyasetten ayrılmamış olduğu bu dönemdeki ilk çalışması, 1992 yılında TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları serisinde çıkan "Mehmet Nadir, Bir Eğitim ve Bilim

Öncüsü” adlı kitaptır. 1996-2006 döneminde bilim tarihinin çeşitli konularında İngilizce ve Türkçe olarak yazılmış 20 makalesini görüyoruz. Bu makaleler, Türkiye’de fiziğin ve bilimin gelişim tarihi, Descartes’ in Cumhuriyet kuşaklarına etkisi, bazı bilim insanlarının tanıtımı (Cahit Arf, Mehmet Nadir, Salih Zeki vb.), matematik felsefesi, Atatürk ve bilim, bilimsel devrim vb. üzerinedir.

Erdal İnönü’ nün en son yayınlanan bilim tarihi kitapları ise, Osmanlı’ dan günümüze Bilim: Üç yüz Yıllık Gecikme (Büke Yayınları, 2002), Bilimsel Devrim ve Stratejik Anlamı (TÜBA Yayınları, 2003) ve Türkiye’ de Temel Bilimlerde İlk Araştırmacılar (Büke Yayınları, 2007) adlı kitaplarıdır.

Erdal İnönü, bilim tarihiyle ilgili analizlerinden hareket ederek uygarlık tarihinde asıl belirleyici gücün bilimin gücü olduğu fikrini savunmuş ve bu fikrin yaygınlaşmasına çalışmıştır.

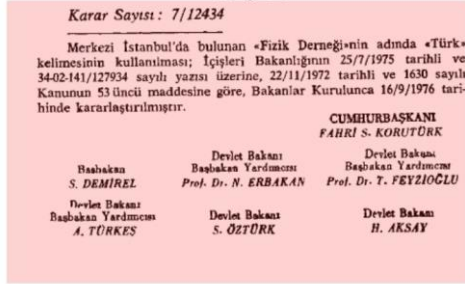
Erdal İnönü ve Türk Fizik Derneği

5 Aralık 1975 tarihinde Fizik Derneği başkanlığına seçilen Erdal İnönü’ nün derneğinin adının değişmesi için yaptığı girişimler sonuç vermiş; 12 Ekim 1976 gün ve 15732 sayılı

54	Gözübüyük Ali	Abbas	1940	vatanısız
55	Tokgöz Mehmet	Ahmet	1944	Haymatlos
56	Kaplan Ali Rafet	Nuhnacl	1341	Avusturya

II. SAYILI LİSTE

1	Bağlan İsmail	Şaban	1934	Bulgar
2	Bağlayan Mustafa	Şaban	1935	Bulgar
3	Bilgi İsoel	Henry	1937	İngiliz
4	Saltzman Jale	Stanley	1947	Amerikan
5	Bilimoria Sorab D.	Dossa	1925	Pakistan

Karar Sayısı: 17
1 — Açık buluna
kadrosuna, Konya S
Ahmet Geçmiş'in; 657
naklen tayini uygun
2 — Bu kararı S

Başbakan
S. DEMİREL

İmar ve İskân E

Karar Sayısı: 1/
1 — Açık buluna
ri Genel Müdürlüğü l
lent Özbayrak'ın 657
maktaki olduğu aylıkla
2 — Bu kararı I

Başbakan
S. DEMİREL

Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulunun 7/12434 sayılı kararı ile “Türk Fizik Derneği” adı kabul edilmiştir.

1976-1987 yılları arasında Türk Fizik Derneği başkanlığı yapan İnönü’ nün başkanlık döneminde önemli ulusal ve uluslararası bilimsel toplantılar düzenlenmiştir. 7-11 Eylül 1981 tarihleri arasında Boğaziçi Üniversitesi’ nde düzenlenen Avrupa Fizik Derneği (EPS)

toplantısı, 1982 yılında XI.' si düzenlenen Fizikte Gurup Kuramı Yöntemleri (Group Theoretical Methods in Physics) toplantısı en önemli olanlarıdır. İnönü, Fizikte Gurup Kuramı Yöntemleri (Group Theoretical Methods in Physics) toplantısındaki çağrılı konuşmalar ve tebliğlerin bir araya getirildiği ve 1983 yılında Springer Verlag tarafından Lecture Notes in Physics serisinde yayınlanan kitabın editörlüğünü yaptı (Meral Serdaroğlu ile birlikte).

Türk fizik Derneği'nin üç başkanı bir arada: Soldan ikinci Prof. Dr. Metin Arık, Sağ başta Prof. Dr. Baki Akkuş ve sağdan ikinci Prof. Dr. Erdal İnönü

İnönü' nün başkanlık döneminde, derneğin üyelerle iletişimini güçlendirmek ve ülkemizdeki fizikçilerin dünyada ve Türkiye'de fizikteki gelişmeler hakkında bilgilendirilmesini sağlamak için 1976 yılında "Çağdaş Fizik Dergisi" yayın hayatına girmiş ve periyodik olarak yayınlanmaya devam edilmiştir.

SIYASETE BAKIŞI VE SIYASETÇİ KİMLİĞİ

İnönü' nün siyasete bakışını Prof. Dr Cengiz Yalçın'ın kaleminden aktaralım: "1950-1960 arası deneyimsiz genç demokrasimizin, türbülanslar İçinde bunaldığı, yolunu bulamadığı bir dönemdir. Siyasetin gericilikle koalisyona girdiği, cumhuriyet kazanımlarının erozyona uğratıldığı talihsiz bir on senedir; bu yıllar. Acaba bu sessiz alçakgönüllü doçent ne düşünüyor diye merak etmişimdir. Fizik bölümünün birinci katındaki odasına bir problemi bahane edip girdiğimde, siyasetten söz açınca, masasının altından çıkardığı sefertasını açarak, gel beraber yemek yiyelim diye cevap verdi. Şaşkınlıktan donakalmıştım. Yönetiminde yüksek lisans çalışmalarımı yaparken dahi hoca, öğrenciler ve asistanlarla siyaset konuşmamağa özen gösterirdi. Bilimsel kurumlara siyasetin bulaştırılmasındaki tehlikelerin neler olduğunu, daha sonraları bu tehlikeleri yaşayarak öğrenmişimdir. O dönemde çok yadırgadığım, hocanın siyaset ile bilimin karıştırılmamasına gösterdiği özen, daha sonraları fırtınalı geçen akademik yaşamımda bana yol gösterici olmuştu. Sağ sol çatışmalarının yaşandığı dönemlerde öğrencilerime siyasi bir obje gibi değil sadece bir öğrenci gibi bakmışımdır. Erdal İnönü'den yalnız fizik değil, hoca olmayı da öğrenmişimdir.

Erdal İnönü yalnız siyasi karşıtlarının değil haksızlıklarına yönetimlerinde askeri uğramıştır. SODEP kurucu üyeliği, ülkemizin tanınmış önde gelen entelektüelleri İle birlikte, veto edilmiştir. Daha sonraları da Milli Güvenlik Kurulu kararlarına uymadığı gerekçesi İle bile verilmiştir. Bütün bu mahkemeye haksızlıklara, Erdal Hoca kendinden emin ulu bir bilge

tebessümü İle en anlamlı yanıtları vermiştir.

Sayın İnönü siyaseti kanımca, bilimsel bir obje olarak ele almıştır. Kendisinin bu konudaki düşüncelerini hep merak etmişimdir. Yaşadığı dönemin siyasi problemlerini belirlemiş ve onları parti çıkarlarının üstünde tutarak çözüme çalışmıştır. Onun için esas olan belirlediği problemlerin çözülmesidir. Parti ve siyaset bu problemlerin çözümünde sadece bir araçtır.

Ne yazık ki nezaketi, feylesof tavırları, uzak görüşlülüğü ile toplumsal yaşamımızda farklı bir frekansta titreşen siyasetin bu beyefendisini, Türk siyasi hayatı İçine sindirememiştir.

Ülkeyi son 50 senedir yönetenlerin pek azında, Erdal İnönü'nün İlkel siyaset anlayışı ve davranış normları gözlenebilmiştir. Günümüzde de siyasetin böyle bir olgunluğa eriştiği söylenemez. Kendi İlgi alanlarında uluslararası standartlarda hiçbir başarısı olmayan üçüncü sınıf akademisyenlerin siyaset ve bürokraside önemli görevlere atanmasının bedelini ülkemiz İlerde ödeyecektir. Almanya'yı felakete sürükleyen Hitler yönetimi de iktidara belli bir halk desteği ile gelmiştir. Başta Einstein olmak üzere, Yahudi asıllı seçkin Alman entelektüellerin yurtlarını terk ettikleri bir devirdir bu. Almanya bunun bedelini çok ağır bir şekilde ödemiştir. Aydınlanma aşılı Alman toplumu bu bedeli ödeyebilecek kültürel zenginliğe sahip olduğu için bu bedeli ödeyebilmiştir, ülkemizin böyle bir bedeli ödeyecek zenginliği mevcut değildir. Ülke sorumluluğunu taşıyan siyasi kadrolara tanrıdan Erdal İnönü'nün ihsan etmesini, üniversitelerimize bilim ve siyaset anlayışını beyefendiliğini, TÜBİTAK, TAEK gibi bilimsel kuruluşlarımıza siyaseti değil niteliği yansıtmalarını niyaz ederim. Çünkü elimizde tanrıya yakarmaktan başka bir şey gelmiyor.”

Değerli bilim tarihçimiz Osman Bahadır, Erdal İnönü' nün siyasete bakışını şöyle özetliyor: “Bilim tarihi çalışmaları ve bu çalışmaları aracılığıyla yeni bir siyaset anlayışına yöneliyordu. Bilim tarihi çalışmaları ona bilim ve siyaset çalışmalarında ulaştığı sonuçların bir tür sentezini yapmak olanağını sağlıyordu. **Üç yüz Yıllık Gecikme ile Bilimsel Devrim ve Stratejik Anlamı** adlı kitaplarında Erdal İnönü, bilim tarihi çalışmalarından çıkardığı sonuçları siyasal bir bakış açısı düzeyine yükseltmekte ve şu çok önemli iki sonuca ulaşmaktadır: Birincisi, temel bilim araştırmalarına girilmeden ve bu alanda başarı kazanılmadan başka ülkelere bağımlılıktan kurtulmak mümkün değildir; ikincisi, kalıcı ve sürekli olan siyasal devrimler değil, bilimsel devrimlerdir.

Erdal İnönü siyaset yaptığı dönemde nezaketi, zarafeti, seçkin kişiliği, geniş ve derin kültürel birikimi, demokratik tavırları ve demokrasiye bağlılığıyla her kesimden siyasetçinin saygınlığını kazanmıştı. İnönü, siyaset yaparken de bilimsel düşüncenin yol göstericiliğinden hiçbir zaman sapmamış; saygın bilim adamı kimliğiyle ve bir satranç oyuncusu gibi stratejik biçimde hareket ederek Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) kurultaylarında, siyaset açısından kendisinden çok daha deneyimli olan rakibi Deniz Baykal' 1 üç defa yenmişti. Bu kurultay sonuçları, bilimsel düşünüşün ve doğru stratejik anlayışın ne kadar önemli olduğunun siyaset dünyasına hatırlatılışıydı. Bu kurultay sonuçlarından bilimin

değeri ve stratejik düşünüş ve stratejik öngörü adına siyasetçiler açısından çıkarılacak pek çok ders olduğunu düşünüyoruz.

Erdal İnönü başbakan yardımcılığı yaptığı dönemde TÜBİTAK' a yeniden İşlerlik kazandırmış ve kurum kısa sürede eski saygınlığına kavuşmuştur.

Erdal İnönü, Türkiye' ye bilim ve teknolojide büyük katkı sağlayacak olan Avrupa Nükleer Araştırma Merkezi' ne (CERN) aslı üyelik için büyük çaba sarfetmiş; ancak bu ülküsünü politikacıların anlayışsızlığı ve bürokratik engeller yüzünden gerçekleştirememiştir.

Balkan Fizik Birliği'nin kuruluşunda (1986) önemli katkılar sağlayan İnönü, bu birliğin gelişimi için sürekli destek vermiştir.

Son olarak önemle vurgulanmak durumunda olan bir nokta da İnönü' nün hastalığı boyunca sergilediği tavidir. İnönü, hastalığının tedavisi için yeni ve denenmemiş olan bir tedavi yönteminin üzerinde uygulanmasını kabul etmiş ve bu yönüyle de bilime olan pozitif bakış açısını gözler önüne sermiştir. Bu da onu bizlere verdiği başka bir derstir.”

Değerli fizikçimizin bilim İnsanı, bilim tarihçisi, bilim yöneticisi ve siyasetçi kimliklerinin dikkatli bir şekilde değerlendirilişinin toplumumuza çok şey katacağım düşünüyor; kendisini saygı ve rahmetle anıyoruz.